

Saksa lambakoerte aretuseeskiri

Kinnitatud Saksa Lambakoerte Ühingu üldkoosolekul 07.04.2018
Kinnitatud EKL volinike koosolekul ajavahemikuks 01.01.18-30.09.23 (pr.7-28.08.18)
Muudetud ja vastuvõetud ESLÜ erakorralisel üldkoosolekul 23.10.2018

Sisukord

1. Aretuseeskirja kokkuvõte
2. Tõustandard
3. Tõu ja tõuühingu lühiajalugu
  - 3.1 TÜ liikmeskond
4. Populatsiooni suurus ja geneetiline varieeruvus
  - 4.1 Populatsiooni suurus
  - 4.2 Aretuses kasutatavate koerte hulk
  - 4.3 Populatsiooni enim mõjutavad koerad
  - 4.4 Hinnang populatsiooni geneetilisele varieeruvusele
  - 4.5 Meetmed populatsiooni geneetilise varieeruvuse hoidmiseks / parandamiseks, TÜ tegevus
5. Iseloom ja kasutusomadused
  - 5.1 Kasutusala
  - 5.2 Tõuomane katse / test / koolitus, TÜ tegevus
  - 5.3 Soovimatud iseloomuomadused, nende vähendamine / vältimine
6. Tervis
  - 6.1 Levinumad pärilikud haigused
  - 6.2 Kohustuslikud terviseuuringud
  - 6.3 Vabatahtlikud terviseuuringud
  - 6.4 Pärilike haiguste vältimise programm
  - 6.5 Kehtiva / varasema pärilike haiguste vältimise programmi efektiivsus
7. Välimik
  - 7.1 Näitusehinne
  - 7.2 Ebasoovitavad välimikutunnused
  - 7.3 Välimiku säilitamine / parandamine

1. Aretuseeskirja kokkuvõte

Alla 2-aastased saksa lambakoerad peavad aretuses kasutamiseks omama:

- a) puusaliigete düsplaasia uuringu tulemust (HD) A, B või C;
- b) küünarliigete düsplaasia (ED) uuringu tulemust 0 või 1;
Koeri, kelle küünarliigete düsplaasia uuringu tulemus on 1, tohib paaritada ainult koertega, kelle küünarliigete düsplaasia uuringu tulemus on 0.
- c) näitusetulemust vähemalt hindele "hea" või "gut" (erinäitusest);
- d) koolitustulemust vähemalt ühel alal järgnevatest: KK-2, IGP, IPO, SchH/VPG, PJK, FH, IPO-FH, IPO-R.

Enne 2-aastaseks saamist võib isast koera aretuses kasutada maksimaalselt kaks korda, väljaarvatud juhul, kui ta on läbinud aretuskontrolli. Aretuskontrolli läbimise korral piirangut ei ole.

Üle 2-aastased saksa lambakoerad peavad aretuses kasutamiseks olema läbinud aretuskontrolli (*Körung*).

Emast koera võib aretuses kasutada alates 18. elukuust kuni 8. eluaastani (ka).

Emast koera võib paaritada uuesti, kui eelmine pesakond on saanud 8-kuuseks.

Emast koera, kes on poeginud kaks korda keisrilõikega, ei või enam aretuses kasutada.

Saksa lambakoerte aretuskontrolli läbiviimist reguleerivad ESLÜ saksa lambakoerte aretuskontrolli eeskiri (Lisa 1), ESLÜ saksa lambakoerte aretuskontrolli läbiviimise kord (Lisa 2) ja Varrukakatse läbiviimise kord ESLÜ aretuskontrollil (Lisa 3).

Vastavalt EKL volinike 29.05.2013 koosoleku otsuse punkt 15 (Tõuraamatumääruse täiendamine) on erinevate karvatüüpide omavaheline ristamine lubatud, kuid enne paaritust tuleb sellest kirjalikult teavitada nii ESLÜ juhatust kui ka EKL bürood.

2. Tõustandard

(Erinevusi eesti- ja inglisekeelse tõustandardi vahel vt Lisa 4)

Saksa lambakoer (*Deutscher Schäferhund*)
FCI-Standard N^o166
Topeltkarv
Pikk ja karm kattekarv

Päritolu: Saksamaa

Kehtiva ametliku standardi ilmumiskuupäev: 11.08.2010

Kasutamine: mitmekülgne valve-, karja- ja teenistuskoer

FCI klassifikatsioon:

Rühm 1 - lambakoerad ja karjakoerad (va Šveitsi mägi- ja karjakoerad)
Alarühm 1 - lambakoerad töökatssetega

Lühike ajalooline ülevaade:

Saksa lambakoera tõustandardi eest on vastutav tõu asutajaühinguna Verein für Deutsche Schäferhunde (SV), asukohaga Augsburgis, kes on Verband für das Deutsche Hundewesen (VDH) liige. Tõustandard koostati ühingu I üldkoosolekul 20. septembril 1899 Maini-äärses Frankfurtis A. Meyer'i ja Max von Stephanitz'i ettepanekute kohaselt. Seda täiendati VI üldkoosolekul 28.07.1901, XXIII üldkoosolekul Kölnis 17.09.1909, juhatuse ja nõukogu koosolekul 5.09.1930 Wiesbadenis ning juhatuse ja volikogu koosolekul 25.03.1961 Saksa Lambakoerte Ülemaailmse Ühenduse - Weltunion der Vereine für Deutsche Schäferhunde (WUSV) egiidi all. Seda parandati ning võeti vastu WUSV koosolekul 30.08.1976.

Töötati veelkord läbi ja kanti 23./24.03.1991 koos juhatuse volitustega kataloogi.

Saksa lambakoer, kelle sihipärast aretust alustati SV ühingu loomise järel 1899. aastal, on loodud tolleaegsetest kesk- ja lõuna-saksa karjakoeratüüpidest. Aretustöö põhieesmärgiks oli luua kõikidele soovitud nõudmistele vastav teenistuskoer. Selle eesmärgi saavutamiseks ongi koostatud tõustandard, mis määratleb saksa lambakoera kehaehituse, olemuse ja iseloomuomadused.

Üldmulje:

Saksa lambakoer on keskmist kasvu, veidi väljavenitatud, tugeva ja lihaselise kehaga. Luustik on kuiv, selle ehitus kindel.

Tähtsad mõõdud / mõõtsuhted:

Turjakõrgus isased: 60 kuni 65 cm emased: 55 kuni 60 cm. Keha pikkus on ligikaudu 10-17% turjakõrgusest pikem.

Iseloom:

Saksa lambakoer peab olema võrdselt temperamentne, tasakaalukas, enesekindel, täielikult vaba ja välja arvatud vastupidise käitumise provotseerimisel, täielikult hea iseloomuga.

Sellele lisaks peab ta olema tähelepanelik ja kergesti dresseeritav. Ta peab olema julge, võitlustahteline ja vastupidav, samuti aga ka sobiv seltsiline, valve-, kaitse-, teenistus- ja karjakoer.

Pea:

Pea on kiilukujuline ja vastab keha suurusele (pikkus u 40% turjakõrgusest) ning ei tohi olla tahumatu või liiga pikk. Üldmuljelt on pea kuiv, kõrvade vahelt mõõdukalt lai. Otsmik on eest- ja kõrvaltvaates vaid veidi kumer, keskvaigu ei ole või see on vaid veidi märgatav. Ajukolju moodustab u 50% pea kogupikkusest. Ajukolju laius peab ligikaudu vastama selle pikkusele. Kolju kitseneb ülalt vaadates kõrvade juurest ninapeegli suunas vähehaaval ja ühtlaselt ning liitub kaldu, kuid mitte järsu otsmikuvalliga, minnes üle kiilukujuliseks, pikaks ja kuivaks koonuosaks. Üla- ja alalõug on tugevalt arenenud. Koonuselg on sirge, lohud või kumerused ei ole soovitatavad. Mokad on pingul, hästi liibuvad ja tumedad.

Nina peab olema must.

Hammastik peab olema terve, tugev ja täielik (42 hammast vastavalt tavapärasele hambaskeemile). Saksa lambakoeral on käärhambumus, s.t. lõikehambad peavad kääritaoliselt vastastikku haakuma, kusjuures alalõua esihambad lõikuvad ülalõua esihammastega. Tang-, üle- ja alahambumus on vead nagu ka suured vahed hammaste vahel. Veaks loetakse ka otsehambumus, kus lõikehambad sulguvad sirgjoonel. Lõualuud peavad olema tugevalt arenenud, et hambad saaksid sügavale hambaliistule kinnituda. Silmad on keskmise suurusega, mandlikujulised, veidi kaldu asetusega ja mitte esiletungivad. Silmade värv peaks olema võimalikult tume. Silmatorkavalt heledad silmad ei ole soovitatavad, kuna nad rikuvad koera välisilmet.

Kõrvad:

Kõrvad on saksa lambakoeral keskmise suurusega, aluselt laiad, kõrgele kinnitunud, püstised (ühesuunalised, mitte sissepoole pöördunud) ja teravatipulised, otse ette suunatud. Tipust murdunud ja lontkõrvad ei ole lubatud. Liikudes ja rahulikult lamades hoiavad paljud koerad oma kõrvu tahapoole vastu pead surutuna, see ei ole viga.

Kael:

Kael peab olema tugev, hästi arenenud lihastega, kaelalotita. Kael on horisontaaltasapinnalt vaadatuna 45-kraadise nurga all.

Kere:

Ülajoon läheb kaelalt üle hästi märgatavale turjale ja horisontaaljoonega veidi kaldu olles üle selja, kuni kergelt kaldu asetseva laudjani ilma mingi nähtava katkemiseta. Selg on keskmise pikkusega, tugev, kindel ja lihaseline. Nimme on lai, tugeva ehitusega ja hea lihastikuga. Laudjas peab olema pikk ja veidi kaldu (umbes 23 kraadi horisontaaljoonest) ja ilma katkemiseta ülajoonelt sabale üle minema.

Rind peab olema mõõdukalt lai, alarind võimalikult pikk ja hästi arenenud. Rinna sügavus peab olema 45-48% turja kõrgusest.

Roided peavad olema mõõdukalt võlvjad. Tünjas rind on viga nagu ka liiga kitsas rind.

Saba ulatub vähemalt kannani, kuid ei tohi ulatuda üle poole põlast. Saba alumisel küljel on karv veidi rikkalikum ning saba hoitakse alla rippuvana veidi kaardu. Ärrituses ja liikudes on ta rohkem tõstetud, kuid ei tohi siiski horisontaaljoont ületada. Korrigeerivad lõikused on keelatud.

Jäsemed:

Esiosa:

Esijalad on igast küljest vaadatuna sirged, eest vaadatuna täiesti paralleelsed.

Labaluu ja õlavars on ühepikkused ja tänu tugevale lihastikule kindlalt vastu keha asetsevad. Nurk labaluu ja õlavarre vahel on ideaaljuhul 90 kraadi, kuid tavaliselt kuni 110 kraadi.

Küünarnukid ei tohi seistes ega liikudes olla välja- ega sissepoole pöördunud. Küünarvarred peavad olema igast suunast vaadates sirged ja teineteise sihtes täiesti paralleelsed, kuivad ja hea lihastikuga. Randmete pikkus on umbes 1/3 küünarvarre pikkusest ja nad liituvad sellega 20-22-kraadise nurga all. Liialt püstised (vähem kui 20 kraadi) nagu ka liialt längus (rohkem kui 22 kraadi) randmed piiravad koera kasutamist, eriti tema vastupidavust. Käpad on ümarad, hästi sulgunud ja võlvjad. Päkad on kõvad, kuid mitte haprad. Küüned on tugevad ja tumedad.

Tagaosa:

Tagajalad tahapoole asetusega ning tagant vaadatuna paralleelsed. Reieluu ja sääreluu on peaaegu sama pikkusega ja teineteisega 120-kraadise nurga all liitunud. Reied on tugevad ja hea lihastikuga.

Hüppeliigesed on tugeva ehitusega ja kindlad. Pöiad seisavad vertikaalsetena hüppeliigeste all.

Käpad on hästi sulgunud ja veidi võlvjad, päkad kõvad ja tumedada. Küüned on tugevad, võlvjad ja samuti tumedad.

Liikumine:

Saksa lambakoer on traavija. Jäsemete pikkus ja nurgad peavad olema üksteisega selliselt kooskõlastatud, et ta saaks seljajoone olulise muutuseta tagajalad keha keskpaigani tõugata ja esijalgadega sama pikalt välja astuda. Igasugune kalduvus tagajalgade ülenurgistusele vähendab tugevust ja vastupidavust ning nede läbi kasutusvõimalusi. Korrektsed keha mõõtsuhted ja nurgad tagavad maadligi hoidva liikumisviisi, mis loob pildi väsimatust edasiminekest. Ettepoole lükatud pea ja veidi tõstetud saba aitavad ühtlaselt ja rahulikult traavival koeral moodustada kõrvatippudest üle turja ja selja kuni sabaotsani välja sujuvalt kaarduva sirge seljajoone.

Nahk:

Nahk on (lõdvalt) sobiv, kuid ilma voltideta.

Karvkate:

Karvatüüp:

Saksa lambakoera aretatakse kahes karvatüübis: topeltkarv ja pikk ning karm kattekarv – mõlemad aluskarvaga.

Topeltkarv:

Kattekarv peab olema võimalikult tihe, eriti karm ja tihedalt liibuv: pea peal, sh kõrvade siseküljel, jäsemete esiküljel, käppadel ja varvastel on karv lühike, kaelal veidi pikem ja rikkalikum. Jäsemete tagaküljel on karv pikem ulatudes randme ja kannani, reitele moodustuvad mõõdukad "püksid".

Pikk ja karm kattekarv:

Kattekarv peab olema pikk, pehme ja mitte tihedalt liibuv, tuttidega kõrvadel ja jalgadel, puhvis "püksid" ja kohev saba, kusjuures tutid on suunaga allapoole. Pea peal, sh kõrvade siseküljel, jäsemete esiküljel, käppadel ja varvastel on karv lühike, kaelal mõnevõrra pikem ja rikkalikum, moodustades peaaegu laka. Jäsemete tagaküljel ulatub karv randme või kannani ning reite tagaküljele moodustuvad ilmsed "püksid".

Värvus:

Värvid on must korrapärase punakaspruunide, pruunide, kollaste kuni helehallide piiretega, ühevärviline must, tumeda varjundiga hall, musta sadula ja maskiga. Mitte silmatorkavad, väikesed valged märgid rinnal või väga heledad jäsemete siseküljed on lubatud, kuid ei ole soovitatavad. Ninapeegel peab kõigi värvuste puhul olema must. Koerad, kellel on kahvatu mask või see hoopis puudub, kellel on kollakad või silmatorkavalt heledad silmad, heledad märgid rinnal ja heledad jäsemete siseküljed, samuti need, kellel on valkjad küüned ja punane sabaots või luitunud, ähmased värvid, loetakse nõrgalt pigmenteerituks. Aluskarv on hallikat tooni. Valge värvus ei ole lubatud.

Suurus / kaal:

Isased:

Turjakõrgus: 60 cm kuni 65 cm

Kaal: 30 kg kuni 40 kg

Emased:

Turjakõrgus: 55 cm kuni 60 cm

Kaal: 22 kg kuni 32 kg

Munandid:

Isastel koertel peab olema kaks normaalselt arenenud, täielikult munandikotti laskunud munandit.

Vead:

Iga kõrvalekalle eelpooltoodud punktidest loetakse veaks ning veasse suhtumise tõsidus peab olema täpselt vastavuses selle avaldumise astmega.

Suured vead:

Iga kõrvalekalle eelpooltoodud tõu iseloomustusest, mis avaldab mõju töövõimele.

Kõrvavead: Kõrvad asetsevad külje poole või liiga madalal, otsast murtud kõrvad, sissepoole suunatud kõrvad. Kõrvad ei ole tugevad.

Tugev pigmendipuudus.

Suured puudused üldises kindluses.

Hambavead:

Kõik need kõrvalekalded käärhambumisest ja korrektsest hammastikust, mis ei ole hülgevateks vigadeks.

Hülgevad vead:

a) Nõrga iseloomuga ja nõrganärvilised koerad, kes ründavad

b) Raske HD-ga (puusaliigeste düsplaasiaga) koerad

c) Ühe- või kahepoolsed krüptorhid ning koerad, kellel on selgelt ebavõrdsed või kõngunud munandid

d) Üldmuljet moonutavate kõrvade või sabaga koerad

e) Väärarengutega koerad

f) Hammasvigadega koerad järgmiste vigade puhul:

Puudub:

1 kord 3. eespurihammas (P3) pluss mõni teine hammas või 1 kihv või 1 kord 4.

eespurihammas (P4) või 1 kord 1. tagapurihammas (M1) või vastavalt 2. tagapurihammas (M2) või kokku kolm või rohkem hammast

g) Lõualuu puudujääkidest tingitud hambumisvigadega koer: ülehambumus 2 mm ja enam, alahambumus, tanghambumus kõigi 12 lõikehamba puhul

h) Koerad, kes on standardist 1 cm kõrgemad või madalamad

i) Albinism

j) Valge karvavärv (ka tumedate silmade ja küünte korral)

k) Pikk sirge kattedkarv ilma aluskarvata

l) Pikk karv (pikk, pehme kattedkarv ilma aluskarvata, moodustab tihti seljal seitli, tupsud kõrvadel ja narmasjutid jalgadel ning sabal).

3. Tõu ja tõuühingu lühiajalugu

1899. aastal asutati Saksamaa Saksa Lambakoerte Ühing (*Verein für Deutsche Schäferhunde, SV*) ning seda aastat võib pidada ka saksa lambakoera tõu plaanipärase aretamise alguseks. Aretustöö põhines Saksamaa kesk- ja lõunaosas kasutusel olnud kohalikel karjakoertel. Esimene saksa lambakoerte tõustandard kinnitati 20.09.1899 Frankfurtis A. Meyeri ja M. v. Stephanitzi ettepanekute alusel. Tõustandardit on hiljem täiustatud ja täpsustatud.

Tõu rajajate eesmärgiks oli luua teenistuskoer, kes nii vaimsete kui füüsiliste omaduste poolest oleks sobilik mitmesugusteks teenistusülesanneteks. Saksa lambakoer muutus kiiresti maailmas enim kasutatud teenistuskoeratõuks ja on oma positsiooni tänaseni säilitanud.

Saksamaal alustati juba eelmise sajandi alguses plaanipärasest koolitustegevusest, mille eesmärgiks oli välja selekteerida iseloomuomadustelt tõustandardiga kõige rohkem sobivad koerad, et neid siis aretuses kasutada. Sobivaimaks katseks leiti olevat kaitsekate (SchH/VPG, IPO), mis toetab koera mitmekülgset ja annab võimaluse seda ka hinnata. Lisaks sellele alustati 1920ndatel Saksamaal ka aretuskontrollidega (*Körung*). Praegu on Saksamaal kutsikate registreerimise eeltingimuseks see, et mõlemad vanemad on läbinud aretuskontrolli.

Järjekindlalt ning ratsionaalselt hakkasid Eesti suurmaapidajad tõukoerte (peamiselt jahikoerte) impordi ja aretusega tegelema 19. sajandi lõpul. Eestis pärnevad esimesed teated saksa lambakoertest 1930ndatest aastatest. Koerad leidsid siis kasutust politseitoos. Kui kahe ilmasõja vahelisel perioodil olid näiteks Eesti piirivalvekoerad Eestisse Saksamaalt toodud koerte järglased, keskmist kasvu, sitked, julged ja väledad hunnhallid saksa lambakoerad, siis Nõukogude Liidus, peamiselt Nõukogude Venemaal aretati ide-euroopa tüüpi saksa lambakoera. Ida-euroopa (saksa) lambakoera sünnimaaks oli Nõukogude Liit, peamiselt Nõukogude Venemaa. See oli sihipärase paaridevaliku teel loodud suurt kasvu, raskevõitu luustiku ja robustse kehaehitusega ning väga kindla ja tugeva karakteriga saksa lambakoera tõumudel, mis oli kohandatud Ida-Euroopa kliimaoludele ja elutarbelistele vajadustele. Ida-euroopa (saksa) lambakoera valikaretuses kasutati aga jätkuvalt baastõu – saksa lambakoera isendeid. FCI ei tunnistanud ida-euroopa tüüpi saksa lambakoera omaette tõuna.

Tänase saksa lambakoera tõu ajaloo alguseks võib pidada Eesti Vabariigi taasiseseisvumist, mil Eesti saksa lambakoerte kasvatajad said importida saksa lambakoeri Soomest ja Saksamaalt ning mujalt, samuti käia Eesti koeri tõu kodumaal ja mujal paaritamas. Paljude praeguste saksa lambakoerte esivanemad on Eestisse toodud 1980ndate lõpul ja 1990ndate aastate alguses ning koeri toodi siia peamiselt Soomest. Neid aastaid võibki lugeda tänapäevase tõupopulatsiooni alguseks Eestis.

Saksa lambakoerad on olnud läbi ajaloo populaarseim ja rohkemaarvuliseim koeratõug Eestis (vt Tabel 1. EKL registrisse kantud saksa lambakoerad), pikki aastaid (15 aastat) populaarsuselt esikohal, viimastel aastatel (alates aastast 2011) esinelikus.

Tabel 1. EKL registrisse kantud saksa lambakoerad

Aasta	Karvatüüp	Registreeritud koeri	Kokku
1993	Topeltkarv	966	966
1994	Topeltkarv	661	661

1995	Topeltkarv	520	520
1996	Topeltkarv	483	483
1997	Topeltkarv	340	340
1998	Topeltkarv	307	307
1999	Topeltkarv	338	338
2000	Topeltkarv	307	307
2001	Topeltkarv	425	425
2002	Topeltkarv	445	445
2003	Topeltkarv	493	493
2004	Topeltkarv	538	538
2005	Topeltkarv	529	529
2006	Topeltkarv	465	465
2007	Topeltkarv	376	376
2008	Topeltkarv	343	343
2009	Topeltkarv	299	299
2010	Topeltkarv	347	347
2011	Topeltkarv	190	
	Pikk ja karm kattekarv	18	208
2012	Topeltkarv	248	
	Pikk ja karm kattekarv	25	273
2013	Topeltkarv	197	
	Pikk ja karm kattekarv	34	231
2014	Topeltkarv	229	
	Pikk ja karm kattekarv	29	258
2015	Topeltkarv	240	
	Pikk ja karm kattekarv	48	288
2016	Topeltkarv	291	
	Pikk ja karm kattekarv	58	349

Eesti Saksa Lambakoerte Ühingu sünnipäevaks võib pidada 16. aprilli 1993. aastal, mil toimus ühingu esimene üldkoosolek, kus osales 90 inimest ning nende tahtel sai ühing loodud, põhikiri kinnitatud ning esimene juhatus valitud. Üldkoosolekul avaldati soovi hakata saksa lambakoertele läbi viima erinäitusi sarnaste eeskirjade alusel, nagu Saksamaal, hakata korraldama aretuskontrolle ja dressuurivõistlusi. Liituti Eesti Kennelliiduga, koheselt tekkis ka hea koostöö Soome Saksa Lambakoerte Ühingu ja nende toetusest ESLÜ-le oli eriti ühingu algusaastatel palju abi. ESLÜ (juhatusel põhineva) ülesandeks on olnud ESLÜ ürituste korraldamine või korraldamise koordineerimine, üritusi puudutavate eeskirjade välja töötamine ja kinnitamine ning ESLÜ esindamine nii Eestis kui ka väljaspool. Kuna ESLÜ juhatuses on olnud alati esindatud ka Eesti aktiivseimad saksa lambakoerte kasvatajad, on järjepidevalt tegeletud ka saksa lambakoerte aretust puudutavate küsimustega ning vähehaaval liigutud selles suunas, et Eesti aretusnõuded läheneksid tõe kodumaal kehtivatele.

Loomisest alates on ESLÜ olnud Eesti Kennelliidu liige. 1999. aastal liitus ESLÜ Saksamaa Saksa Lambakoerte Ühingu (Verein für Deutsche Schäferhunde, SV) ning algas eeltöö ESLÜ liitumiseks Ülemaailmse Saksa Lambakoerte Ühingute Liiduga (Die Weltunion der Schäferhundvereine, WUSV). Alates 2001. aastast on Eesti, täpsemalt ESLÜ, ka WUSVi liige. ESLÜ liikmesorganistatsioonideks ja koostööpartneriteks on eri ajahetkedel olnud Tartu Saksa Lambakoerte Klubi "Uran", Narva Saksa Lambakoerte Klubi "Harandus", Eesti Koeraspordiliit (EKSL), Teenistus- ja Sportkoerte Klubi (TSKK), Kesk-Eesti Saksa Lambakoerte Klubi "Maximus", Koerteklubi "Margman", Koerteklubi "Estrellest", Koerteklubi "Articus" ja Pärnumaa Koeraspordi Akadeemia (PKA).

Alates 1999. aastast on ESLÜ-l oma koduleht ning alates 2000. a. lõpust ka registreeritud domeen www.saksalambakoer.ee - aadress, millel leht on tänaseni nähtav.

Aastatel 1998 kuni 2015 ilmus ühingu ajakiri „Saksa Lambakoer“, milles käsitleti lisaks tõuspetsiifilistele materjalidele hulgaliselt huvitavat ka koeranduse kohta laiemalt, koeraspordi, koolitust, aretust, tervist, koerandusala teaduse arengut ning ajalugu puudutavat, intervjuusid ja persoonilugusid.

ESLÜ korraldab igal aastal vähemalt kaks (üks mais ja teine augustis) saksa lambakoerte erinäitust, millest üks on peäerinäitus. Lisaks töökatsete eksamitele ja võistlustele korraldab ESLÜ iga-aastaselt ka Eesti Saksa Lambakoerte Meistrivõistlusi Kuulekuskoolituses, Põllujäljekatses, IPO-s ja FH-s/IPO-FH-s ning Eesti Saksa Lambakoerte Universaalvõitja Võistlust. Regulaarselt teostatakse Eesti saksa lambakoerte aretuses kohustuslikke aretuskontrolle ning käiakse sündinud pesakondi akteerimas. Liikmetele ja teistele huvilistele pakutakse koolitusi (loenguid ja seminare) nii Eesti kui väliskoolitajatega erinevatel dressuurialadel, koerte tervise, hooldamise ja aretamise teemadel. Aastaid korraldati suvel ka dressuurilaagrit. Säilinud on traditsioon pidada ühingu uue aasta pidu, kus tunnustatakse ennekõike ESLÜ Aasta Parimaid, kuid tänatakse ja tõstetakse esile kõiki, kes ühingu tegevuse elluviimisele kaasa on aidanud.

Alljärgnevalt on toodud tähtsaimad daatumid ESLÜ ajaloos:

1993

16. aprillil asutati MTÜ Eesti Saksa Lambakoerte Ühing (ESLÜ).

ESLÜ-s töötati välja kuulekuskoolituse (KK) eeskirjad.

Kinnitati esimesed saksa lambakoerte erinäituse eeskirjad.

1994

ESLÜ korraldas esimese IPO võistluse, kohtunikuks kutsuti hr. Keijo Kodis ja varrukamehena töötas Kalevi Kannasoja Soomest.

Kinnitati kutsikatenäituse eeskirjad.

1995

Hakati korraldama ESLÜ suvist dressuurilaagrit, mis esimestel aastatel toimus Loksa lähistel ja hilisematel aastatel Rahulas.

1997

ESLÜ-s töötati välja ja kinnitati Eesti Kenneliidus põllujäljekatse (PJK) eeskirjad.

1998

Hakkas ilmuma ESLÜ häälekandja ajakiri „Saksa Lambakoer“ esmalt 2, siis 4 ja hiljem 3 korda aastas.

Hakati läbi viima tiitlivõistlust „ESLÜ Aasta Parim“.

Toimus esimene BH katse, kohtunik hr. Aulis Koistinen (Soome), kus osales 5 saksa lambakoera, kellest kõik said tulemuse.

Korraldati esimene PJK võistlus, kus osales kaks koera.

1999

Kanti ESLÜ mittetulundusühinguna äriregistrisse.

ESLÜ liitus Saksamaa Saksa Lambakoerte Ühinguga (*Verein für Deutsche Schäferhunde*).

Loodi ESLÜ kodulehekülg.

Taaselustati pesakondade akteerimine ehk ülevaatamine.

Hakati korraldama ESLÜ meistrivõistlusi KK-s, IPO-s, PJK-s.

2000

Loodi ESLÜ juhatuses erinevad toimkonnad (aretus-, näituse-, koolitus-, sponsorlus- ja reklaami-, ajakirja- ja kodulehe- ning raamatupidamise toimkonnad).

Kinnitati ESLÜ auliikme staatus.

Registreeriti domeen www.saksalambakoer.ee.

Eesti saksa lambakoerad osalesid esmakordselt Saksamaa peäerinäitusel.

2001

ESLÜ sai Ülemaailmse Saksa Lambakoerte Ühingute Liidu (*Die Weltunion der Schäferhundvereine*) liikmeks.

2004

Hakati korraldama Baltimaade saksa lambakoerte ühingute vahelist ühtset Balti Võitja erinäitust „*Baltischer Siegerschau*“.

2005

ESLÜ korraldas esmakordselt Nõmmel asuvas Valdeku pargis kevadised koristustalgud.

ESLÜ tutvustas saksa lambakoera esmakordselt Kristiine linnaosa kevadlaadal ja EKL Võitjanäituse raames korraldatud „Tõugude tänaval“.

Soetati ESLÜ-le klubiruumid Vana-Kalamaja tänaval Tallinnas.

ESLÜ alustas kutsikaomanike infoõhtutega klubi ruumides.

Saksa lambakoerad osalesid Eestis esmakordselt toimunud AD katsel (korraldajaks Eesti Rottweilerite Tõuühing).

ESLÜ algatusel kutsuti esmakordselt ellu kasvatajate-koolitajate-kohtunike 27-liikmeline nõukogu.

2006

ESLÜ korraldas esmakordselt Eestis FH võistlused, kohtunik hr. Seppo Hursti (Soome).

Eesti meeskond osales esmakordselt WUSV VPG MM-I.

ESLÜ järelkasvu toimikond tutvustas ühingut ja saksa lambakoera tõugu EKL kutsikate ja veteranide jõulushowl.

WUSV ajakirjas „WUSV Aktuell“ ilmus artikkel eestlaste muljetest 2005. aasta WUSV MM-st Prantsusmaal ja Eesti SLK 2006. aasta IPO meistri Tõnis Vanaveski tutvustus.

ESLÜ peaeerinaitusel pildistas Eesti saksa lambakoeri maailmakuulus SLK-de fotograaf hr. Urban Petersson alias URMA Rootsist.

2007

Hakati korraldama Eesti SLK FH meistrivõistlusi.

ESLÜ peaeerinaitust pildistas filmioperaator ja fotograaf Ago Ruus.

Seoses aastaid läbi viidud Nõmme Valdeku koristustalgutega oli ESLÜ „Nõmme Aasta Tegija 2007“ nominent.

2008

Seoses ESLÜ 15. juubeliaasta tähistamisega anti välja ESLÜ juubeliaasta kalender.

Eesti osales esmakordselt FCI IPO MM-I, esindajaks saksa lambakoer Ratsumestarin Drago, koerajuhiks Urve Lageda, saavutati 69. koht.

Eesti osales esmakordselt FCI IPO-FH MM, esindajaks saksa lambakoer Kronis Mirta, koerajuht Ingrid Mahoni.

2009

Eesti kolmeliikmeline võistkond saavutas WUSV VPG MM-I meeskondlikus arvestuses 28. koha.

2010

ESLÜ esindajad osalesid esimesel omataolisel rahvusvahelised saksa lambakoerte kongressil „German Shepherd International Congress, GSIC 2010“.

ESLÜ korraldas koostöös EKL-KKK-ga Eesti SLK ja Eesti Meistrivõistlused IPO-FH-s.

2011

ESLÜ hakkas WUSV eeskujul korraldama Eesti SLK Universaalvõitja võistlust, mis on ühtlasi kvalifikatsioonivõistluseks WUSV Universaalvõitja võistlusel osalemiseks.

Eesti esimene ja seni ainus esindaja Kairi Viherpuu SLK-ga Apollon vom Team Endrefalva esindas Eestit WUSV Universaalvõitja võistlusel.

Eesti saavutas esmakordselt tulemuse (19. koha) FCI IPO-FH MM, tulemuse saajaks oli saksa lambakoer Apollon vom Team Endrefalva, koerajuht Kairi Viherpuu.

Seoses saksa lambakoerte tõustandardi muutusega alates 01.01.2011, mis seisnes kahe erineva karvatüübi tekkes, muudeti SLK erinäituste võistlusklasse ja ESLÜ Aasta Parima arvestust.

Aretuskontrolli tulemuse said esimesed pikakarvalised saksa lambakoerad.

2013

Eesti esindaja WUSV IPO MM-I, 12-aastane Karl-Robert Mägi saksa lambakoeraga Break vom Finsteren Waldeck, saavutas Eesti seni parima tulemuse 49. koha WUSV IPO MM-I ja pärjati võistluse noorima osaleja eripreemiaga.

2014

Eestlastele (Malle ja Otto Kiisma) kuuluv saksa lambakoer Willi vom Kuckucksland saavutas Saksamaa peaeerinaitusel isaste noorteklassis esikoha.

Eesti saavutas esmakordselt meeskondliku tulemuse (10. koha) FCI IPO-FH MM, millele aitas kaasa saksa lambakoera Estrellest Hurmuri Käbi, koerajuht Merike Kungla, 31. koht. Eesti saavutas esmakordselt meeskondliku tulemuse (14. koha) FCI IPO MM, millele aitasid kaasa saksa lambakoerte Estrellest Hurmuri Hundiini, koerajuht Anu Oks, 80. koht ja Estrellest Imeline Tsükloni, koerajuht Merlin Kanter, 60. koht. Eesti esindaja WUSV IPO MM-l oli 13-aastane Karl-Robert Mägi saksa lambakoeraga Break vom Finsteren Waldeck, kes saavutas 88. koha WUSV IPO MM-l ja pärjati taaskord võistluse noorima osaleja eripreemiaga.

2017

WUSV IPO MM-l esindas Eestit juba neljaliikmeline võistkond.

3.1 TÜ liikmeskond

Seisuga 28.11.2017 on ESLÜ liikmeid 273. Tabelist (vt Tabel 2. Erinevate kasvatajate poolt EKL-s registreeritud saksa lambakoerad) nähtub, et vähemalt 3553 saksa lambakoera (mis moodustavad ligi 72 % kogu populatsioonist) on hetkel tõuühingu liikmeks olevate juhtivate kasvatajate kaudu tõuühinguga seotud. Kui sellele tinglikult lisada ühingusse kuuluvad saksa lambakoerte omanikud ja 15 aasta jooksul alla 15 koera EKL-s registreerinud kasvatajad, keda üksikult pole tabelis välja toodud, võib julgelt väita, et üle 75 % kogu saksa lambakoerte populatsioonist on tõuühinguga seotud.

Tabel 2. Erinevate kasvatajate poolt EKL-s registreeritud saksa lambakoerad

Kasvataja	Kennel	Koeri	% kogu populatsioonist (4955)	Aretustegevuse aeg	Hetkel ESLÜ liige
Urve Lageda	ESTRELLEST	874	17.6	2002-2017	Jah
Jelena Levašova, Olga Ivanova	FEST KIEFER	578	11.7	2003-2017	Jah
Margit Kuusman	MARGMAN	434	8.8	2002-2017	Jah
Heli Vaab	HELEROS	413	8.3	2003-2017	Jah
Tatjana Tšernjakova	UNERSCHROCKEN	197	4.0	2002-2017	Jah
Riina Ruven	WUNDERSTERN	155	3.1	2004-2017	Jah
Ene Vöörmann	FLUTWELLE	134	2.7	2003-2017	Jah
Svetlana Romanovitš	STARK FASSEN	119	2.4	2003-2017	Ei
Valeri Svištšjov	GOLTTVIZEN HOF	115	2.3	2003-2016	Ei
Ingrid Roopärg	INXEST	108	2.2	2003-2016	Jah
Heidi Nurmela/Helve Saarestik	BRIATORE	90	1.8	2003-2017	Jah
Liina Sepp	SUNNTOYA'S	84	1.7	2010-2017	Jah
Irina Sõsoljatina	ASSAUWE	80	1.6	2003-2016	Jah
Veiko Väljas	AUSSENHAUS	73	1.5	2002-2017	Jah
Vilve Ala-Paal	DEFENDERVIL	69	1.4	2003-2016	Jah
Irina Zinovieva	FEARLESS HEART	63	1.3	2003-2007	Ei
Agnes ja Jaanika Aruaas	BLACKEST	53	1.1	2005-2017	Jah
Lea Tõnismäe	RAYNTES	53	1.1	2002-2017	Jah
Mai Paabo	KRONIS	48	1.0	2004-2009	Ei
Sisekaitseakadeemia PPK TKK	PIIRIKOER	45	0.9	2002-2004	Ei
Lea Mengel	AGI	44	0.9	2003-2015	Jah
Jana Juhkam	SCHWARZEN GEIST	37	0.7	2010-2017	Jah
Svetlana Nikolas	HEBGLOS	28	0.6	2004-2008	Ei
Toomas Kivisalu	STEINHEIN	27	0.5	2003-2007	Ei
Epp Hiienurm	HERA LOO	27	0.5	2003-2010	Ei
Vello Vahesalu	IMPISH	27	0.5	2003-2007	Ei
Piret ja Rünno Marmor	MARMORLAND	27	0.5	2006-2012	Ei
Helen Laurits	LATOLLY TOP	25	0.5	2008-2011	Ei
Irena Vandrecht	FALDRET-EST	24	0.5	2005-2008	Ei
Jekaterina Aljohhina	ALLSAARE	23	0.5	2005-2016	Jah
Tõnu Pendis ja Kaia Pilden	LUHAOTSA	22	0.4	2004-2009	Ei
Ämari vangla	KERKERN SCHUTZ	22	0.4	2003-2006	Ei

Signe Tiitso	ESTHUND	21	0.4	2004-2017	Jah
Nelli Truss	KONITTA	20	0.4	2003-2004	Ei
Ene Vagur-Saarinen	-	20	0.4	2006-2011	Ei
Georgi Ognev	TORPIDOFANSTEL	18	0.4	2003-2006	Ei
Signe Tarraste	SICHER FREUND	17	0.3	2004-2005	Ei
Relli Annert	MATSALU	17	0.3	2014-2017	Jah
Kalle Teinmann	-	17	0.3	2008-2009	Ei
Linda Teearu	-	17	0.3	2005-2006	Ei
Kristiin Keernik	CHARCTERHAUS	16	0.3	2007-2013	Jah
Registreerinud alla 15 koera	-	695	14.0	2002-20017	-

Lisaks sellele on paljud juhtivad kasvatajad (nt hetkel U. Lageda ja L. Tõnismäe, varasemalt M. Kuusman, V. Väljas, R. Ruven, T. Kivisalu, R. Kivila, T. Tšernjakova, J. Levašova, J. Aljohhina, V. Vahesalu, H. Vaab, V. Roosioks, L. Käär, A. Lundava) erinevatel ajahetkedel kuulunud ka ESLÜ juhatusse.

ESLÜ liikmete andmebaas võimaldab tuvastada ESLÜ liikmelisust alates 2006. aastast. Tabelist 3 (vt Tabel 3. Hetkel tõuühingusse mittekuuluvate kasvatajate aretustegevus 2003-2017 ja ühingu liikmelisus 2006-2017) nähtub, et vaid mõned üksikud kasvatajad pole kunagi tõuühingusse kuulunud.

Tabel 3. Hetkel tõuühingusse mittekuuluvate kasvatajate aretustegevus 2003-2017 ja ühingu liikmelisus 2006-2017

Kasvataja	Kennelnimi	Koeri	Pesakondi	Aretustegevuse aeg	ESLÜ liige
Svetlana Romanovitš	STARK FASSEN	119	21	2003-2017	2006-2007 / 2009-2010
Valeri Svištšjov	GOLTTVIZEN HOF	115	20	2003-2016	-
Irina Zinovieva	FEARLESS HEART	63	8	2003-2007	-
Mai Paabo	KRONIS	48	21	2004-2009	2006-2013
Sisekaitseakadeemia PPK TKK	PIIRIKOER	45	8	2002-2004	-
Svetlana Nikolas	HEBGLOS	28	5	2004-2008	2006-2009
Toomas Kivisalu (2005-2009 ESLÜ juhatusse liige)	STEINHEIN	27	7	2003-2007	2006-2013
Epp Hienuurm	HERA LOO	27	4	2003-2010	2006-2012
Vello Vahesalu (1995-2003 ESLÜ juhatusse liige)	IMPISH	27	6	2003-2007	2005-2008
Piret ja Rünno Marmor	MARMORLAND	27	4	2006-2012	2008-2009 / 2010-2013
Helen Laurits	LATOLLY TOP	25	4	2008-2011	2007-2008
Irena Vandrecht	FALDRET-EST	24	3	2005-2008	2006-2009
Tõnu Pendis ja Kaia Pilden	LUHAOTSA	22	6	2004-2009	2009-2010
Ämari vangla	KERKERN SCHUTZ	22	5	2003-2006	-
Nelli Truss	KONITTA	20	3	2003-2004	-
Ene Vagur-Saarinen	-	20	4	2006-2011	2006-2008 / 2010-2011
Georgi Ognev	TORPIDOFANSTEL	18	5	2003-2006	2006-2009
Signe Tarraste	SICHER FREUND	17	2	2004-2005	2009-2010
Kalle Teinmann	-	17	2	2008-2009	2005-2011
Linda Teearu	-	17	2	2005-2006	-

Saksa lambakoerte sertifikaadiõigusega erinäitusi, dressuuriüritusi ning -seminare on varasematel aastatel korraldanud (ESLÜ liikmesorganisatsioonideks olnud) 1994. aastal asutatud Tartu Saksa Lambakoerte Klubi "Uran", 1996. aastal asutatud Narva Saksa Lambakoerte Klubi "Harandus" ja 2005. aastal asutatud Kesk-Eesti Saksa Lambakoerte Klubi Maximus, mis kahjuks on kõik tänaseks aktiivse tegevuse lõpetanud. Lisaks on aktiivsed saksa lambakoerte kasvatajad ellu kutsunud omad klubid: 2005. aastal asutatud Koerteklubi Margman, 2011. aastal asutatud Koerteklubi Estrellest ning 2007. aastal

asutatud ja alates 2008. aastast ESLÜ liikmeks olev Koerteklubi Articus. Neist viimane tegeleb aktiivselt saksa lambakoerte erinäituste korraldamisega.

4. Populatsiooni suurus ja geneetiline varieeruvus

4.1 Populatsiooni suurus

Kuna tõuühingule pole teada täpne saksa lambakoerte arv, siis arvestuslik umbkaudne populatsiooni suurus on leitud ajavahemikul 18.11.2002 kuni 28.08.2017 sündinud EKL registrisse kantud saksa lambakoerte kogusummana, milleks on 4955.

Neist isaseid 2534 ja emaseid 2421. Värvidest on mustaseljalisi 4239, halle/soobleid/sonarseid/tumehalle 409, musti 287, 1 must hõbedaga, 1 pruun, 1 must-kollane, 17 puhul pole värvus teada.

4.2 Aretuses kasutatavate koerte hulk

Kuna saksa lambakoerte pesakonnas võib sündida ka pikakarvalisi saksa lambakoeri ja vastupidi, pikakarvaliste pesakondades normaalkarvalisi saksa lambakoeri, siis analüüsitakse järgnevalt mõlemat koos, tuues hiljem eraldi välja vaid need pesakonnad, kus mõlemad vanemad on olnud pikakarvalised ehk siis tegemist on olnud pikakarvaliste saksa lambakoerte aretusega.

Analüüsi aluseks on EKL büroost saadud andmed aastatel 2012–2016 ehk viimase 5 aasta jooksul sündinud saksa lambakoerte kohta. Sellel ajavahemikul oli neid registrisse kantud 1390 isendit (neist saksa lambakoeri 1189 ja pikakarvalisi saksa lambakoeri 201).

Ajavahemikul 2012–2016 kanti EKL registrisse 257 pesakonda 1390 koeraga, neist 3 pesakonda ja 17 koera olid pikakarvalised saksa lambakoerad, kus pesakonna mõlemad vanemad olid samuti pikakarvalised saksa lambakoerad. Saksa lambakoerte pesakondade keskmine kutsikate arv on 4-5.

Aretuses kasutati 197 erinevat emaskoera ja 156 erinevat isaskoera. Neist 5 emaskoera ja 1 isaskoer olid pikakarvalised.

Tabel 4. Aastatel 2012-2016 aretuses kasutatavate koerte pesakondade arv

Pesakondade arv 2012-2016	1	2	3	4 ja rohkem
Emased	136	42	15	4
Isased	103	23	17	13

4.3 Populatsiooni enim mõjutavad koerad

10 ja rohkem järglast oli nimetatud ajavahemikul 46-l erineval isaskoeral ja 43 erineval emaskoeral.

Isaskoertest mõjutasid nimetatud ajavahemikul saksa lambakoerte aretust kõige rohkem: MARGMAN DEMON (11 pesakonda, 50 järglast – 1.0 % kogupopulatsioonist)

MARGMAN YES (8 pesakonda, 42 järglast – 0.85 % kogupopulatsioonist)

SACCO VON VIERHUNDERT HERTZ (5 pesakonda, 40 järglast – 0.81 % kogupopulatsioonist).

Emaskoertest mõjutasid nimetatud ajavahemikul saksa lambakoerte aretust kõige rohkem: FLUTWELLE ORLANA (4 pesakonda, 31 järglast – 0.63 % kogupopulatsioonist)

NALLA VOM ALTEN GRIESHOF (4 pesakonda, 30 järglast – 0.61 % kogupopulatsioonist)

BREAK VOM FINSTEREN WALDECK (3 pesakonda, 28 järglast – 0.57 % kogupopulatsioonist).

2012-2016 populatsiooni enim mõjutanud emased koerad ei ole kuni 5. põlveni omavahel suguluses. Isaste koerte puhul kolme enim mõju avaldanud koera puhul üks ühine esivanem ühel koeral 1. ja teistel 3. põlves (VEGAS DU HAUT MANSARD).

4.4 Hinnang populatsiooni geneetilisele varieeruvusele

Saksa lambakoerte populatsiooni geneetiline varieeruvus on väga hea – tõus ei ole koeri, kelle järglaste arv moodustab rohkem kui 5 % populatsioonist. 2012–2016 aastatel on aretuses kasutatud väga erinevatest liinidest pärit koeri. Lisaks kohalikele paaritustele käivad kasvatajad aktiivselt emaskoeri paaritamas ka väljaspool Eestit.

4.5 Meetmed populatsiooni geneetilise varieeruvuse hoidmiseks / parandamiseks, TÜ tegevus

ESLÜ panus saksa lambakoerte populatsiooni geneetilise varieeruvuse hoidmiseks ja parandamiseks seisneb Eesti koerte aretusväärtuse tõstmises tõu kodumaa aretusisendite omanike silmis, et Eesti koerte paaritamine väljamaal oleks võimalikult lihtne. Selleks korraldab ESLÜ võimalikult palju erinäitusi ja aretuskontrolle SV kohtunike ja aretuskontrolli spetsialistidega ja võimaldab Eesti saksa lambakoertel saavutada SV aretuskontrolli Kõrungi tulemusi.

Tõu kodumaal Saksamaal hinnatakse kõrgemalt ka SV kohtunike poolt antud töökatsete tulemusi. Seega Saksamaal aretuses Eesti koerte konkurentsivõime tõstmiseks korraldab ESLÜ ka SV kohtunikega töökatseid.

Tulevikus tuleks Eestis SV poolt aksepteeritavate düsplaasiauuringute teostamiseks usaldusarst leida, mis hõlbustaks Eesti saksa lambakoerte Saksamaal paaritamist.

5. Iseloom ja kasutusomadused

Saksa lambakoer on aretatud eelkõige teenistuskoeraks. Ta peab olema iseloomult kartmatu, töötahteline ning vastupidav. Kuna tänapäeva saksa lambakoertest teevad reaalselt tööd vaid vähesed (peamiselt politseis, pääste- ja vanglaametis ning piirivalves), siis tõustandardijärgse iseloomu hindamiseks korraldatakse saksa lambakoertele teenistuskoerte koolitusosalade töökatseid ja aretuskontrolle.

Aretuskontrollide abil üritatakse aretuses kasutatavate koerte seast välja selekteerida need, kel tõustandardis määratud iseloomuomadused on piisaval tasemel väljendunud ning neid koeri aretuses kasutades pürgida selle poole, et Eestis kasvatatavad saksa lambakoerad oleksid tõustandardis kirjeldatud iseloomuomadustega.

5.1 Kasutusosalad

Saksa lambakoertega harrastakse Eestis ennekõike teenistuskoerte koolitusosalasid (vt Tabel 5. Erinevatel töökatsetel osalenud saksa lambakoerte arv 2012-2016). Rahvuslikest aladest kuulekuskoolitust (KK) ja põllujäljekatset (PJK). Rahvusvahelistest aladest Ühiskonnakõlblikkuse testi (BH), Rahvusvahelist teenistuskoerte töökatset (IPO), Rahvusvahelist jäljekoerte töökatset (FH/IPO-FH) ja Rahvusvahelist päästekoerte katset (IPO-R). Samadest koolitusosaladest vähemalt ühes peab saksa lambakoer omama koolitustulemust, et pääseda saksa lambakoerte aretuskontrollis osalema.

Tabel 5. Erinevatel töökatsetel osalenud saksa lambakoerte arv 2012-2016

Aasta	KK	PJK	BH	IP O	FH	IPO-FH	IPO-R
2012	113	6	23	22	6	0	10
2013	88	6	53	28	5	3	9
2014	93	9	34	36	6	Ei toimunud	11
2015	86	5	55	27	11	3	8
2016	91	4	61	27	12	5	6

5.2 Tõuomane katse / test / koolitus, TÜ tegevus

Saksa lambakoer on ennekõike teenistuskoera tõug ja tema kasutus- ja tööomaduste hindamiseks on ideaalseim FCI Rahvusvaheliste teenistuskoerte töökatse (*International Prüfungsordnung, IPO*), mis koosneb kolmest osalast: jälg, kuulekus, kaitse. IPO eksamid

ja võistlused näitavad konkreetse koera töomadusi teatud kindla kasutuseesmärgi jaoks ja annavad panuse aretustegevusse, olles tõestuseks koera aretusväärte kohta.

IPO katse üheks osaks on ligipääsetavuse kontroll (iseloomutest, mis peab sisaldama koera märgistuse kontrollimist), mis tõestab koera sotsiaalsust, enesekindlust, rahulikkust, tähelepanelikkust, ükskõiksust ja neutraalsust ümbritseva suhtes.

IPO B osa ehk kuulekuseosa raames hinnatakse koerte paugukartlikkust. Teenistukoera tõugu koer ei tohi olla paugukartlik.

IPO katse C osa ehk kaitseosa raames antakse koerale TSB hinnang. Tegu on koera järgmisi iseloomuomadusi kirjeldav hinnanguga:

- *Triebverlagung* – instinktikäitumine;
- *Selbstsicherheit* – enesekindlus;
- *Belastbarkeit* – stressitaluvus.

Hinnatakse järgmiste hinnangutega:

a – *ausgeprägt*, tugevalt väljenduv ehk "võrratu" (antakse koerale, kellel on tugev töötahe, selgelt väljenduv instinktikäitumine, sihipärane harjutuste sooritamine, enesekindel olemus, vääramatu keskendumine ning silmapaistvalt suur koormusetaluvus)

vh – *vorhanden*, olemasolev ehk "piisav" (antakse koerale, kellel esineb puudujääke töötahtes, instinktikäitumises, enesekindluses, keskendumises ja koormusetaluvuses)

ng – *nicht genug*, "ebapiisav" (antakse koerale, kelle töötahe, instinktikäitumine, enesekindlus ja koormusetaluvus on puudulikud).

Samalaadsed hinnagud antakse saksa lambakoertele ka saksa lambakoerte aretuskontrolli läbimisel (alljärgnevalt väljavõte ESLÜ saksa lambakoerte aretuskontrolli eeskirjast):

5.1 Hinnang olemusele

5.1.1 Koera olemuse all mõeldakse koera käitumist olukorras, kus teda eriti ei ärritata.

5.1.2 Olemuse hindamiseks peab koer olema vabalt rihma otsas ilma koerajuhi käskluseta.

5.1.3 Koer peab ilmutama tõule omast käitumist, olema hea närvisüsteemiga, enesekindel ja juurdepääsetav.

5.2 Lasukartmatuse kontroll

5.2.1 Laskekaugus koerast peab olema vähemalt 10 m.

5.2.2 Koer peab laskmise ajal seisma vabalt ja ilma käskluseta rihma otsas.

5.3 Varrukakatse

5.3.1 Varrukakatse viiakse läbi vastavalt varrukakatse läbiviimise korrale ESLÜ aretuskontrollis.

5.3.2 Varrukakatsel hinnatakse koera instinktitaset, enesekindlust ja koormusetaluvust (TSB).

Aretuskontrollid (vt Tabel 6. Eestis korraldatud aretuskontrollid 2005-2017), on aretuskontrolli spetsialistide poolt läbi viidud hindamised, mis koosnevad kahest osast: 1) hinnang koera iseloomu- ja töomadustele (kohustulik varrukatöö ning lasukartmatuse katse) ning 2) hinnang koera välimikule. Aretuskontrolli tulemuse saamiseks peab koer ilmutama vähemalt piisaval tasemel tõustandardis kirjeldatud iseloomu- ja töomadusi ning olema välimuselt oma tõu hea esindaja. Lisaks peab koer aretuskontrollil osalema pääsemiseks omama näitusehinnet (vähemalt „hea“), koolitustulemust ning puusa- ja küünarliigete düsplaasia uuringu tulemust.

Tabel 6. Eestis korraldatud aretuskontrollid 2005-2017

Toimumisaasta	Kokku aretuskontrollid	Neist SV aretuskontrollid spetsialistiga	Osalenud koeri	EST aretustulemuse saanuid	SV aretustulemuse saanuid
2005	10	1	45	36	0
2006	11	1	65	49	0
2007	8	2	55	41	3
2008	6	2	68	48	2
2009	9	4	57	40	3
2010	9	3	72	58	5

2011	6	3	48	37	5
2012	6	3	41	29	7
2013	6	4	38	32	1
2014	7	3	49	41	0
2015	6	2	57	48	5
2016	8	4	68	51	9
2017	7	3	63	50	3

IPO katse positiivse tulemuseni tuleb koeraomanikel teha oma koertega väga palju tööd. Aretuskontroll, mille läbimine on Eestis kõikidele üle kahe aasta vanustele aretuskoertele kohustuslik, kuid hindab samu eelnimetatud olulisi aspekte saksa lambakoerte töömudustes, eeldab omanikult mõnevõrra väiksemat pingutust ja võimaldab seega suuremat arvu koeri aretusse lubada, kui IPO katse läbimise nõue.

Veel hinnatakse saksa lambakoera iseloomu tõu erinäitusel, kus üle kahe aasta vanused koerad peavad kasutusklassis hinde saamiseks demonstreerima varrukätööd. Lisaks kontrollitakse üle ühe aasta vanuseid saksa lambakoeri ka lasule reageerimise suhtes. ESLÜ korraldab igal aastal saksa lambakoerte aretuskontrolle (vt Tabel 6), teenistukoerte töökatsete eksameid ja võistlusi (vt Tabel 7. ESLÜ poolt korraldatud eksamid ja võistlused 2012-2017) ning sellealaseid koolitusi (vt Tabel 8. ESLÜ poolt korraldatud koolitused 2012-2017).

Tabel 7. ESLÜ poolt korraldatud eksamid ja võistlused 2012-2017

Aasta	Eksamid						Eksamitel tehtud starte	Võistlused				
	KK	BH	PJK	IPO	FH	IPO-FH		KK	PJK	IPO	FH	IPO-FH
2012	6	3	0	1	0	0	46	1	3	3	1	0
2013	6	6	0	4	0	0	98	1	1	2	1	0
2014	5	3	1	3	1	0	61	1	1	3	2	0
2015	3	3	1	2	0	0	44	1	1	2	1	0
2016	8	3	0	2	0	0	84	1	1	2	1	0
2017	4	3	0	0	2	0	53	1	1	2	1	0

Tabel 8. ESLÜ poolt korraldatud koolitused 2012-2017

Aasta	Koolitus
2012	Paavo Rapila (Soome) "Koera koolitamine kutsikast võistluskoeraks"
2013	Dietmar Gebhart (Saksamaa) "Kuidas koolitada 100 punkti jälge"
2014	Raine Holm (Soome) "Aktiivse jäljekoera koolitamine" Lene Carlson (Taani) "Kuulekuse hindamise olulised aspektid"
2015	-
2016	Aarne Väli (Eesti) "Praktiline jäljeseminar" Mia Skogster (Soome) "Kutsikakoolitus ja võistlusteks ettevalmistus" Mia Skogster (Soome) "Kaitsekuulekuse koolitus"
2017	Svetlana Zolotnikova (Eesti) "Klikkerkoolituse alused" Urve Lageda (Eesti) "Kuidas koer õpib?" Heinz Gerdes (Saksamaa) "Uutest töös olevatest IPO reeglitest" Urve Lageda (Eesti) "Katsekohtunike loeng (KK, PJK, FH)" Aivo Oblikas (Eesti) "Katsekohtunike loeng (BH, IPO)"

5.3 Soovimatud iseloomumadused, nende vähendamine / vältimine

Kui varasemalt täheldati saksa lambakoerte aretuse jagunemist kaheks (ainult töökatsetele ehk tööliinile või ainult näituseedukusele ehk näituseliinile keskenduvaks kasvatustöoks) vaid tähelepanekute ja nägemuse baasil, siis juba 2012. aastal tuvastas Soome geeniuriidid (prof. Hannes Lohi, Katriina Tiira, Osmo Hakosalo) töörühm koostöös Soome Saksa Lambakoerte Ühingu (*Saksanpaimenkoiraliitto, SPL*) aretusspetsialistidega, et näituse- ja tööliini saksa lambakoerad eristuvad geneetiliselt üksteisest selgesti ning tegemist on kahe täiesti eraldiseisva populatsiooniga.

See trend on tänaseks ka Eestisse jõudnud. Saksa lambakoerte kasvatajad aretavad kas üht või teist liini koeri ja koertega aktiivselt tegeleda soovivad saksa lambakoerte omanikud võtavad eri liinidest koeri vastavalt oma tegevuseesmärgile, kas näitustel või töökatsel osalemiseks. Tööliini koerte pealetung ja näituseliini koerte tagasitõmbumine vähese konkurentsivõime tõttu töökatsel on täheldatav nii saksa lambakoerte IPO meistrivõistlustel kui ka ESLÜ IPO-3 Klubis (IPO-3 tulemuse saavutanud saksa lambakoerad) (vt Tabel 9. Näituse- ja tööliini saksa lambakoerte arv Eesti Saksa Lambakoerte IPO Meistrivõistlustel ja ESLÜ IPO-3 Klubis aastatel 2005-2017).

Tabel 9. Näituse- ja tööliini saksa lambakoerte arv Eesti Saksa Lambakoerte IPO Meistrivõistlustel ja ESLÜ IPO-3 Klubis aastatel 2005-2017

Aasta	Eesti SLK IPO MV		
	Näituseliini koerte arv	Tööliini koerte arv	Näituseliini koerte arv
2005	2	0	1
2006	7	1	5
2007	8	2	1
2008	7	2	3
2009	3	6	2
2010	4	5	2
2011	2	2	0
2012	3	6	3
2013	3	6	1
2014	1	6	0
2015	2	10	2
2016	1	6	0
2017	1	8	0

Tööliini saksa lambakoerte populatsioon on Eestis täna veel liiga väike, et selles iseloomu või tööomaduste probleeme täheldada, küll aga on käesoleva hetke tüüpilisemateks probleemideks Eesti näituseliini saksa lambakoertel pehmevõitu iseloom (probleemid psüühilise koormuse talumises), vähene instinktiivne sooritustes ja puudused töötahtes, esineb ka närvisüsteemi labiilsust. Nende puuduste tõttu ei ole nii mõnedki näituseliini saksa lambakoerad võimelised läbima aretuskontrolli või erinäituse kasutusklassi varrukakatset, rääkimata rahvusvahelise teenistuskoerte töökatse (IPO) sooritamisest.

Et näitusesuunitlusega näituseliini saksa lambakoerte omanikke ja kasvatajaid panna tähelepanu pöörama näituseliini saksa lambakoerte tööomadustele on tõuühing seisnud vastu avalikkuse survele ning säilitanud erinäitustel kasutusklassis varrukakatse läbimise nõude. Veel peab saksa lambakoera registreerimisel kasutusklassi olema täidetud vähemalt üks alljärgnevatest nõuetest:

- kuulekuskoolituse 1. aste (KK-1);
- aretuskontroll;
- töökatse tulemus, mis on kehtiv koera elukohamaal erinäitusel kasutusklassi registreerimisel;
- rahvusvaheliselt tunnustatud töökatse tulemus (IPO, SchH, VPG vm).

Veel peab kasutusklassi kõrgeimatele ehk ihaldusväärseimatele hinnetele (V-A ja V hindele) kandideerimiseks olema koeral olemas kehtiv aretuskontrolli tulemus.

Et veelgi esindusliku välimiku ja tõuomaste kasutusomaduste koosinemist propageerida annab ESLÜ igal aastal Aasta Parima Tiitlivõistluse raames välja tiitli ESLÜ Aasta Parim Universaalne Koer ning WUSVi eeskujul korraldatakse Eesti SLK Universaalvõitja võistlust.

6. Tervis

6.1 Levinumad pärilikud haigused

Ühtedeks olulisemateks saksa lambakoerte pärilikeks terviseprobleemideks on puusa- ja küünarliigeste düsplaasia. Enamikel juhtudel liigeste düsplaasia koera igapäeva elu ei takista. Häirima hakkab ta koera juhul, kui loom saab vähe liikuda ja on ülekaaluline. Koeraspordis võib liigeste düsplaasia põhjustada valu ja soovimatust ronimisel ning hüppamisel (nende tegevust puhul on koormus koera liigestele suur).

Eestis on hetkel kaardistamata ning analüüsimata teised tõus esinevad terviseprobleemid. Saksa lambakoerte kasvatajate ja veterinaaride küsitlusest selgub, et Eesti saksa lambakoortel tihemini esinevad tervisehädad, millest kõik pole sugugi päriliku iseloomuga, on:

- luu- ja liigesehaigused (puusa- ja küünarliigeste düsplaasia, haakjätke liitumisprobleemid noortel koortel);
- neuroloogilised haigused (cauda equina sündroom, degeneratiivne müelopaatia);
- nahahaigused (allergia, atopia, hot spot, püoderma);
- onkoloogilised haigused (piimanäärme- ja põrnakasvajad);
- silmahaigused (pannus);
- eluohtlikud seisundid (maolaienemine ja/või -keerd);
- kardioloogilised probleemid (DCM ehk *dilated cardiomyopathy* – südamelihase laienemisest tingitud südametegevuse nõrgenemine);
- põletikulised protsessid (emakapõletik, kõrvapõletik, mao- ja sooltepõletik)
- pärakuümbruse kroonilised haavandid.

Töötavate ja aktiivselt koeraspordiga tegelevate saksa lambakoerte puhul on (suulise küsitluse põhjal) probleemiks ka selja- ja landeosa probleemid. Lisaks eelnimetatutele esineb tõul pankrease alatalitlust ja hemofiiliat. Saksa lambakoerte puhul on kindlaks tehtud liinid (pärinevad esivanemast Canto von der Wienerau), milles hemofiiliat esineb, ja haiged ning kandjad koerad eemaldatakse aretusest.

Kahjuks ei võimalda tänane veterinaarmeditsiin ja geeniteadus veel kindlalt väita erinevate haiguste pärilikkude edasikandumist, veel vähem seda kindlate geenidega seostada. Kuid töö selles vallas käib ning juba on hakatud ka Eestis pakkuma koeraomanikele võimalust oma koeri teatud pärilike haiguste suhtes testida.

6.2 Kohustuslikud terviseuuringud

Saksa lambakoortel on aretuses kasutamiseks nõutud puusa- ja küünarliigeste düsplaasia uuringute läbimine. Aretuseks võib kasutada koeri, kelle puusaliigese düsplaasia aste ei ole rohkem kui C ja küünarliigese düsplaasiaaste rohkem kui 1.

Puusaliigeste düsplaasia uuring (vt Tabel 10. Saksa lambakoerte puusaliigeste düsplaasia (HD) uuringute tulemused) hakkas saksa lambakoerte aretusse pääsemise nõudena kehtima alates 1998. aastast, küünarliigeste düsplaasia uuring (vt Tabel 11. Saksa lambakoerte küünarliigeste düsplaasia (ED/OD) uuringute tulemused) aastast 2011.

Tabel 10. Saksa lambakoerte puusaliigeste düsplaasia (HD) uuringute tulemused

Aasta	Registreeritud koeri	HD uuringu läbinud koeri	HD uuringu läbinud koerte % eelneval aastal registreeritud koertest*	HD uuringu läbinud koerte % samal aastal registreeritud koertest	A (%)	B (%)	C (%)	D (%)	E (%)
1991		7	-	-	57.14	14.29	14.29	14.29	0.00

1992		10	-	-	50.00	20.00	20.00	10.00	0.00
1993	966	40	-	4.1	35.00	32.50	17.50	12.50	2.50
1994	661	30	3.1	4.5	36.67	13.33	26.67	23.33	0.00
1995	520	47	7.1	9.0	25.53	31.91	23.40	17.02	2.13
1996	483	60	11.5	12.4	25.00	28.33	23.33	20.00	3.33
1997	340	41	8.5	12.1	26.83	53.66	14.63	4.88	0.00
1998	307	40	11.8	13.0	25.00	35.00	27.50	12.50	0.00
1999	338	57	18.6	16.9	29.82	50.88	10.53	5.26	3.51
2000	307	60	17.8	19.5	43.33	43.33	8.33	5.00	0.00
2001	425	83	27.0	19.5	39.76	44.58	7.23	8.43	0.00
2002	445	92	21.6	20.7	27.17	56.52	7.61	8.70	0.00
2003	493	93	20.9	18.9	32.26	53.76	11.83	2.15	0.00
2004	538	99	20.1	18.4	29.29	59.60	7.07	4.04	0.00
2005	529	91	16.9	17.2	31.87	60.44	4.40	3.30	0.00
2006	465	93	17.6	20.0	17.20	59.14	15.05	5.38	3.23
2007	376	59	12.7	15.7	25.42	42.37	23.73	8.47	0.00
2008	343	56	14.9	16.3	21.43	39.29	30.36	3.57	5.36
2009	299	47	13.7	15.7	17.02	38.30	36.17	4.26	4.26
2010	347	38	12.7	11.0	39.47	39.47	18.42	2.63	0.00
2011	208	11	3.2	5.3	36.36	18.18	45.45	0.00	0.00
2012	273	32	15.4	11.7	32.81	25.00	39.06	3.13	0.00
2013	231	48	17.6	20.8	47.67	51.16	0.00	1.16	0.00
2014	258	50	21.6	19.4	33.00	52.00	12.00	3.00	0.00

* - Ametlike düsplaasiauuringute läbimiseks peab koer olema vähemalt 1-aasta vanune

Tabel 11. Saksa lambakoerte küünarliigete düsplaasia (ED/OD) uuringute tulemused

Aasta	Pildistatud koertest ametlik tulemus puudub	0 (%)	1 (%)	2 (%)	3 (%)
1991	57.14	42.86	0.00	0.00	0.00
1992	70.00	20.00	10.00	0.00	0.00
1993	70.00	22.50	7.50	0.00	0.00
1994	70.00	20.00	6.67	3.33	0.00
1995	46.81	42.55	4.26	6.38	0.00
1996	20.00	68.33	5.00	3.33	3.33
1997	7.32	87.88	4.88	0.00	0.00
1998	2.50	80.00	10.00	2.50	5.00
1999	0.00	84.21	12.28	3.51	0.00
2000	1.67	86.87	8.33	1.67	1.67
2001	0.00	93.98	2.41	1.20	2.41
2002	0.00	89.13	4.35	3.26	3.26
2003	2.15	90.32	4.30	2.15	1.08
2004	2.02	83.84	7.07	1.01	6.06
2005	2.20	84.62	8.79	2.20	2.20
2006	4.30	75.27	9.68	5.38	5.38
2007	1.69	76.27	6.78	8.47	6.78
2008	1.79	80.36	7.14	7.14	3.57
2009	2.13	78.72	6.38	2.13	10.64
2010	2.63	92.11	2.63	2.63	0.00
2011	0.00	81.82	9.09	9.09	0.00
2012	3.13	85.94	7.81	1.56	1.56
2013	13.95	84.88	1.16	0.00	0.00
2014	4.00	88.00	7.00	1.00	0.00

Analüüsitud ajavahemikul 01.01.2012–31.08.2016 sündinud saksa lambakoerte kohustuslike terviseuuringute tulemused olid järgmised:

Puusaligete düsplaasia uuringu tulemused:

A – 36.6 %

B – 40.5 %

C – 18.5 %

D/E – 4.4 %

Küünarliigese düsplaasia uuringu tulemused:

0 – 92.1 %

1 – 4.8 %

2/3 – 3.1 %.

Selles ajavahemikus sündinud saksa lambakoeri oli kokku 1297 (hiljem kui 31.08.2016 sündinud koerad ei olnud andmete saamise hetkel veel aastased ehk neil ei olegi võimalik olnud ametlikku puusa- ja küünarliigese düsplaasia uuringut teha). Antud ajavahemikul on ametliku HD/OD uuringu kirja saanud 227 koera, see on 18% vaatluse all oleva perioodi koerte arvust.

6.3 Vabatahtlikud terviseuuringud

Lisaks ametlikele düsplaasiauuringutele on saksa lambakoerad läbinud ka südame- ja põlveuuringuid.

Alates 2014. aastast pakub Vetgeen saksa lambakoerte DNA analüüsimise võimalust, mille on välja töötanud Tartu Ülikooli *spin-off* ettevõtte OÜ KPA-Scientific. Vetgeeni geenitestid võimaldavad testida saksa lambakoeri näiteks degeneratiivse müelopaatia (DM), neeru tsüstja adenokartsinoomi ja nodulaarse dermatofibroosi (RCND), MDR1 geenidefektist põhjustatud ravimitundlikkuse ja päriliku hüperurikosuuria (HU) suhtes. ESLÜ püüab omalt poolt koeraomanikke geenitestimisele ärgitada ning on juba korraldanud DM kandvuse tuvastamiseks mitmeid kollektiivseid DNA analüüside võtmisi ning edastanud need Vetgeeni testimisele.

6.4 Pärilike haiguste vältimise programm

Puusaliigeste düsplaasia uuring hakkas saksa lambakoerte aretusse pääsemise nõudena kehtima alates 1998. aastast, küünarliigeste düsplaasia uuringu nõue aastast 2011. Suurendamaks düsplaasiauuringuid läbinud koerte arvu veelgi lisati 2010. aastal saksa lambakoerte erinäituse statuuti punkt, mille kohaselt peab üle kaheaastasel saksa lambakoeral, kes registreeritakse saksa lambakoerte erinäitusele ava- või kasutusklassi, olema ametlikult kinnitatud puusa- ja küünarliigeste düsplaasia uuringu tulemus.

6.5 Kehtiva / varasema pärilike haiguste vältimise programmi efektiivsus

Kuigi puusa- ja küünarliigeste uuringu läbinud koerte tulemused on head, patoloogiliste muutustega liigestega (HD tulemus D või E ja ED/OD tulemus 2 või 3) koerte osakaal jääb ajavahemikul 2012-2016 alla 5 %, on probleemiks liiga väike uuringuid läbinud koerte arv, mis ei luba väga veenvaid järeldusi Eesti saksa lambakoerte puusa- ja küünarliigeste seisundi kohta teha, sest nii väikese valimi puhul on tulemustes palju juhuslikkust. Lisaks takistab see ka indeksipõhise hindamise juurutamist (indeksi arvutamisel hinnatakse koera enda tulemusele lisaks ka tema vanemate, pesakonnakaaslaste ja järglaste tulemusi – nende koosmõjul tekib indeks, mis koera elueal vastavalt uuritud sugulaste arvule pidevalt muutub). Aretusindeksit (*Zuchtwert*) kasutatakse näiteks tõu kodumaal Saksamaal.

7. Välimik

Saksa lambakoera välimik peab olema selline, et koer suudaks tööd teha. Tõustandardit on tõlgendatud koerte aretuses ning hindamises kohati üsnagi meelevaldselt, kuid enamik saksa lambakoertest vastab välimuselt tõustandardis kirjeldatule. Eesti koerad võistlevad edukalt ka naaberriikide tõukaaslastega ning on saavutanud arvestavaid tulemusi ka Saksamaa erinäitustel.

7.1 Näitusehinne

Eesti Kennelliidu näituste eeskirja alusel korraldatud kõikide tõugude näitustel hinnatakse koeri järgmistes ametlikes klassides:

- juunioriklass (9-18 kuud);
- noorteklass (15-24 kuud);
- avaklass (alates 15. kuust);
- kasutusklass (alates 15. kuust);
- tšempioniklass (alates 15. kuust);
- veteraniklass (alates 8. aastast);
- kasvatajaklass;
- järglasteklass;
- paarid.

Eesti Kennelliidu näituste eeskirja alusel korraldatud kõikide tõugude näitustel omistatakse saksa lambakoertele järgmisi hindeid:

- SP - "SUUREPÄRANE" (punane);
- VH - "VÄGA HEA" (sinine);
- H - "HEA" (kollane);
- R - „RAHULDAV“ (roheline);
- O - "DISKVALIFITSEERITUD" (hall);
- EVH - "EI VÕI HINNATA" (pruun).

Saksa lambakoertele korraldatakse Eestis lisaks kõikide tõugude näitustele, ka tõu erinäitusi, mille läbiviimist reguleerib saksa lambakoerte erinäituse statuut. Saksa lambakoerte erinäituse statuudi aluseks on Saksamaa Saksa Lambakoerte Ühingu (*Verein Für Deutsche Schäferhunde, SV*) näituste eeskirjad.

Saksa lambakoerte erinäituste ametlikud võistlusklassid on järgmised:

- veteraniklass (koerad üle 8 aasta);
- noorteklass (JKL) – 12-18 kuud;
- keskmise klass (JHKL) – 18-24 kuud;
- avaklass (koerad üle 2 aasta, ilma varrukakatseta)
- kasutusklass (GHKL) – üle 24 kuu vanused koerad (kohustuslik varrukakatse);
- järglasteklass – isase koera vähemalt viis järglast vähemalt kahest erinevast vanemate kombinatsioonist.

Saksa lambakoerte erinäitustel omistatakse saksa lambakoertele järgmisi hindeid:

V-A – *vorzüglich-auslese*, eliit

V – *vorzüglich*, võrratu

SG – *sehr gut*, väga hea

G – *gut*, hea

A – *ausreichend*, rahuldav

M – *mangelhaft*, puudulik

U – *ungenügend*, sobimatu

EZ - *entschuldigt zurückgezogen vor Gangwerksprobe*, vabandatud tagasivõetud.

Aretuses kasutamiseks peab saksa lambakoer omama näitusehinnet vähemalt "hea", mis tähendab EKL näituselt hinnet "SUUREPÄRANE", "VÄGA HEA" või "HEA" ning saksa lambakoerte erinäituselt hinnet "väga hea" või "hea", kuna V-A ja V hinde võib anda vaid erinäituse kasutusklassi koerale, kellel on juba olemas kehtiv aretuskontrolli tulemus.

7.2 Ebasoovitavad välimikutunnused

Läbi aastate on Eestis aretatud saksa lambakoerte puhul läbivad teatud korduvad ebasoovitavad välimikutunnused.

Probleeme on turja kõrgusega. Isaste saksa lambakoerte turjakõrgus on üle 65 cm ja emastel üle 60 cm.

Esineb nõrka alalõuga ja liiga kitsast koonu. Hambaprobleemidest esineb teistest enam topelt purihambaid P1 ja ka puuduvaid purihambaid (peamiselt P1).

Esineb pehmet kõrva (kõrvad on küll kikkis, aga mitte tugevad).

Esineb madalat turja, probleeme selja tugevuses, nimme pikkuses ja tugevuses (liiga pikk) ning laudja pikkuses ja asetuses (lühike ja järsk laudjas).

Liiga kitsas rind ja lühike alarind. Esineb ka liiga sügavat rindkere.

Labaluu ja õlavarreluu vaheline nurk on liiga suur (suurem kui 110°). Probleeme on küünarnukkide kindlusega (liikumisel kas sisse- või väljapoole pööratud).

Tagantvaates esineb kooskandsust, reie ja sääre omavaheline nurk on väiksem kui 120° (koer on selgelt ülenurgistunud).

Esineb puudusi elastses ja ühtlases traavis, koerad kas vajuvad liikumisel liigselt ette (madal turi), ei saavuta piisavalt pikka esijalasammu (sirgevõitu esinurgad) või ei ole tagajalgade tõuge piisavalt võimas (ülenurgistunud tagajalad, pehme selg).

Esineb sinist karvavärvust (tegemist retsessiivse geeniga, avaldub kui kandjateks mõlemad vanemad), mille tunnuseks on vastsündinud ning väikeste kutsikate hõbehall värvus, mis koera täiskasvanuks saades praktiliselt kaob (enamasti on täiskasvanud koera must värv veidi hallisegune, koonul esineb hallisäbrulist värvi). Sinise karvavärviga saksa lambakoerad ei ole aretuses lubatud. Vähesel määral on esinenud ka pruuni karvavärvust (mõnes pesakonnas) ehk siis koeral on must värv asendunud pruuniga. Esineb valgeid märgiseid rinnal ja käppadel.

Samuti esineb pigmendipuudulikkust (maski puudumine, hele silmavärv, heledad küüned ja valged jalgade siseküljed).

7.3 Välimiku säilitamine / parandamine

Saksa lambakoerte välimiku kohta parimaks tagasiside allikaks ja kasvatajate jaoks aretussuuniste saamiseks on koertenäitused. Lisaks EKL näitustele korraldatakse Eestis igal aastal ka mitmeid erinäitusi (nt aasta 2017 kohta vt Tabel 12. Saksa lambakoerte erinäitused 2017), mis on oma lugupeetud kohtunike ja suure osalejate arvuga, paljude saksa lambakoerte omanike ja kasvatajate jaoks suurema tähtsusegagi kui kõikide tõugude näitused.

Tabel 12. Saksa lambakoerte erinäitused 2017

Aeg	Korraldaja	Kohtunik	Veterani- klassis osalejate arv	Noorte- klassis osalejate arv	Keskmisses klassis osalejate arv	Ava- klassis osalejate arv	Kasutus- klassis osalejate arv
14.-15.01	Articus	Frank Goldlust (SV)	4	19	21	8	23
27.-28.05	ESLÜ	Leonhard Schweikert (SV), Aliftina Petrova (Eesti)	6	34	24	16	38
15.-16.07	Articus	Friedrich Gerstenberg (SV)	7	21	15	18	30
29.-30.07	ESLÜ	Evgeny Pudeev (Venemaa)	5	24	11	17	31

Lisa 1. ESLÜ saksa lambakoerte aretuskontrolli eeskiri

Kinnitatud ESLÜ juhatuse poolt 29.03.2005 protokoll nr 5/2005

Kehtib alates 15.04.2005

Muudetud ESLÜ üldkoosoleku poolt 14.05.2006

Muudetud ja vastuvõetud ESLÜ üldkoosoleku poolt 03.04.2010

Muudetud ja vastuvõetud ESLÜ üldkoosoleku poolt 02.04.2011

Muudetud ja vastuvõetud ESLÜ üldkoosoleku poolt 06.04.2013

Muudetud ja vastuvõetud ESLÜ üldkoosoleku poolt 05.04.2014

Muudetud ja vastuvõetud ESLÜ erakorralisel üldkoosolekul 23.10.2018

Hakkab kehtima alates avaldamisest ESLÜ kodulehel

ESLÜ SAKSA LAMBAKOERTE ARETUSKONTROLLI EESKIRI

1. Üldist

1.1 ESLÜ saksa lambakoerte aretuskontrolli (edaspidi aretuskontrolli) eeskiri reguleerib saksa lambakoertele läbiviidavate aretuskontrollide korraldamist Eestis. Selle koostamisel on lähtutud Saksamaa ja Soome vastavatest eeskirjadest.

1.2 Aretuskontrolli eeskirja vastuvõtmise ja muutmise üle otsustab ESLÜ üldkoosolek.

2. Aretuskontrolli korraldamine

2.1 Aretuskontrolli korraldab ESLÜ ja mitte vähem kui 1 kord aastas.

2.2 Aretuskontrollil osalevad koerad registreeritakse eelnevalt ESLÜs.

2.3 Aretuskontrolli kuupäeva ja aretuskontrolli spetsialisti (*Körmeister*) kinnitab ESLÜ juhatuse ja teatab sellest registreerunutele.

3. Aretuskontrolli spetsialistid

3.1 Aretuskontrolli hindamisõigus on ESLÜ aretuskontrolli spetsialistidel ja SV (Verein für Deutsche Schäferhunde e. V.) poolt tunnustatud aretuskontrolli kohtunikel.

3.2 ESLÜ aretuskontrolli spetsialistiks võib saada saksa lambakoera hindamisõigusega välimikukohtunik, kes on läbinud aretuskontrolli spetsialisti kursused ja kinnitatud ESLÜ juhatuse poolt.

4. Osalemisõigus

4.1 Aretuskontrollis osalev koer peab:

a) olema kantud FCI poolt heaks kiidetud koeraregistrisse;

b) olema kontrollimise hetkel vähemalt 18 kuud vana;

c) omama vähemalt näitusehinnet „hea“;

d) omama koolitustulemust vähemalt ühes järgnevatest koolitusaladest: BH, KK, PJK, FH, IGP, IPO, SchH/VPG, IPO-FH, IPO-R või koera päritolumaal aretuseks aksepteeritavat koolitustulemust;

e) omama kehtivat puusaliigestedüsplaasia tulemust –vastavalt kehtivatele aretuse erinõuetele;

f) omama kehtivat küünarliigestedüsplaasia tulemust –vastavalt kehtivatele aretuse erinõuetele;

g) olema tätoveeringu või mikrokiibi numbri alusel identifitseeritav;

h) olema terve.

4.2 Aretuskontrollis osaleva koera eest peab olema makstud osalustasu vastavalt kehtivale hinnakirjale.

4.3 Aretuskontrollis ei tohi osaleda emane koer:

4.3.1. alates 31-st päevast peale paaritust kuni (arvatava) poegimiseni;

4.3.2. 45 päeva jooksul peale poegimist.

5. Aretuskontrolli kulg

Registreerunud koerad hinnatakse ükshaaval, kõigepealt isased, siis emased koerad. Aretuskontrolli spetsialist identifitseerib koera enne välimikuhindamise alustamist.

5.1 Hinnang olemusele

5.1.1 Koera olemuse all mõeldakse koera käitumist olukorras, kus teda eriti ei ärritata.

5.1.2 Olemuse hindamiseks peab koer olema vabalt rihma otsas ilma koerajuhi käskluseta.

5.1.3 Koer peab ilmutama tõule omast käitumist, olema hea närvisüsteemiga, enesekindel ja juurdepääsetav.

5.1.4 Kui koer olemuse hindamise ajal ei ilmuta soovitud käitumist, ei või ta aretuskontrolli osalemist jätkata.

5.2 Lasukartmatuse kontroll

5.2.1 Laskekaugus koerast peab olema vähemalt 10 m.

5.2.2 Koer peab laskmise ajal seisma vabalt ja ilma käskluseta rihma otsas.

5.3 Varrukakatse

5.3.1 Varrukakatse viiakse läbi vastavalt varrukakatse läbiviimise korrale ESLÜ aretuskontrollis.

5.3.2 Varrukakatsel hinnatakse koera instinktitaset, enesekindlust ja koormustaluvust (TSB) järgmiste hinnetega:

a) „võrratu“: enesekindel, survet avaldav, sihiteadlik ja kindel haaramine ning haardes püsimine, puudub negatiivne reageering nuudihoopidele, valvamine varrukamehe lähedal ja tähelepanelik;

b) „piisav“: piiratud enesekindlus ja sihiteadlikkus nii haardes, löögitaluvuses kui valvamisel;

c) „puudulik“: puudulik enesekindlus, väga väike koormustaluvus ja huvi varrukamehe vastu.

5.4 Hinnang välimikule

5.4.1 Hinnatakse järgmiselt:

a) üldmulje, arengutaseme ja treenituse hindamine;

b) välimiku detailsem hindamine, turjakõrguse, rinna sügavuse ja übermõõdu mõõtmine, kaalumise;

c) liikumise hindamine.

6. Hindamis põhimõtted

Aretuskoerad peavad käitumiselt ja välimikult olema oma tõu head esindajad, terved ning heas seisundis. Aretuskoer ei tohi põlvneda geneetiliselt vaegsugupuust. Hinnangu aretuskontrolli läbimise kohta kirjutab aretuskontrolli spetsialist ESLÜ poolt kinnitatud vastavale blanketile. Kontrolli läbinud koerad jagatakse kahte kvaliteediklassi:

a) I aretusklass (EST I);

b) II aretusklass (EST II).

6.1 I aretusklass

6.1.1 EST I antakse aretuseks soovitatavale koerale, kes on tõu keskmisest tasemest märgatavalt parem.

6.1.2 EST I koer peab sooritama varrukakatse hinde „võrratu“ (*ausgeprägt*) vääriliselt.

6.1.3 EST I koera välimik peab vastama järgmistele tingimustele:

a) turjakõrgus emastel 55-60 cm, isastel 60-65 cm;

b) hambumus vigadeta, kuni kaks üleliigset P1 lubatud;

c) kõrvad laitmatud;

d) sabal lubatud vaid miniviga;

e) karvkate laitmatu, karm.

6.2 II aretusklass 6.2.1 EST II antakse aretuseks sobivale koerale.

6.2.2 EST II koer peab sooritama varrukakatse.

6.2.3 EST II koera välimikus võib võrreldes EST I koeraga esineda järgmiseid pisivigu:

- a) turjakõrgus on 1 cm võrra üle või alla I aretusklassis toodud piinormide;
- b) hammastest võib kõige enam puududa kaks P1;
- c) kõrvad veidi pehmed ent püstised;
- d) väikesed vead saba hoidmisel;
- e) väikesed karvkatte vead (lubatud on lakkis karv, pikem karv korraliku alusvillaga ja ilma karvatupsudeta kõrvadel ning narmasjutita jalgadel).

7. Aretuskontrolli tulemuse kehtimine

7.1 Esmakordne aretuskontrolli tulemus kehtib aretuskontrolli läbimise aastale järgneva kahe kalendriaasta jooksul.

7.2 Eluaegne aretuskontrolli tulemus on kehtiv kogu koera eluea.

7.2.1 Eluaegsel aretuskontrollil saab koer osaleda peale esmakordse aretuskontrolli läbimist.

8. Aretuskontrolli hinnangute säilitamine ja avaldamine

8.1 Aretuskontrolli hinnangu originaal antakse koera omanikule.

8.2 Aretuskontrolli hinnangute koopiaid säilitab ja tulemusi avaldab ESLÜ.

Lisa 2. ESLÜ saksa lambakoerte aretuskontrolli läbiviimise kord

Kinnitatud ESLÜ juhatuselt poolt 29.03.2005 protokoll nr 5/2005
Kehtib alates 15.04.2005
Muudetud ESLÜ üldkoosoleku poolt 14.05.2006
Muudetud ja vastuvõetud ESLÜ üldkoosoleku poolt 03.04.2010
Muudetud ja vastuvõetud ESLÜ üldkoosoleku poolt 06.04.2013
Hakkavad kehtima vastuvõtmise hetkest

ESLÜ SAKSA LAMBAKOERTE ARETUSKONTROLLI LÄBIVIIMISE KORD

1. Korraldamine

1.1 Eesti saksa lambakoerte aretuskontrolli (edaspidi aretuskontroll) läbiviimisel lähtutakse ESLÜ saksa lambakoerte aretuskontrolli eeskirjast ja varrukakatse läbiviimise korrast ESLÜ aretuskontrollis.

1.2 Aretuskontrolli korraldab ESLÜ aretustoimkond.

1.2.1 ESLÜ juhatus (edaspidi juhatus) võib vajadusel aretuskontrolli korraldamise delegeerida mõnele ESLÜ liikmele.

1.2.2 Juhatus määrab vajadusel aretuskontrollile vaatleja, kes ei tohi ise korraldataval aretuskontrollil osaleda aretuskontrolli spetsialisti, koerajuhhi, korraldaja või varrukamehena ning kelle omanduses olev koer ei tohi antud aretuskontrollil osaleda.

1.2.3 Aretuskontrolli hindava aretuskontrolli spetsialisti ja varrukamehe määrab juhatus.

1.3 Juhatus koostab aretuskontrollide orienteeruva graafiku ja avaldab selle ESLÜ kodulehel.

1.4 Aretuskontrolli toimumise kuupäev, hindav aretuskontrolli spetsialist ja vajadusel ka osalevate koerte arvu ülempiir kinnitatakse juhatuselt poolt ning aretuskontroll viiakse läbi, kui sellele on registreerimistähtaja lõpuks registreerunud vähemalt viis (5) koera või vähemalt kolm (3) koera juhul, kui aretuskontrolli taotleja tasub kõik aretuskontrolliga seotud kulud, kuid mitte rohkem kui kahe ESLÜ liikmele kuuluva koera esmase aretuskontrolli registreerimistasud.

1.4.1 Info juhatuselt poolt kinnitatud ja korraldatava aretuskontrolli kohta edastatakse registreerunud koerte omanikele ja avaldatakse ESLÜ kodulehel.

1.4.2 Kui koerte vähesuse tõttu aretuskontrolli ei korraldata, tagastatakse registreerunud koerte omanikele soovi korral aretuskontrollil osalemise tasu (soovist tuleb teatada aretustoimkonnale hiljemalt kuupäevaks, kui aretuskontroll oleks pidanud toimuma) või loetakse nad automaatselt järgmisele aretuskontrollile registreerunuteks.

1.4.3 Aretuskontrollil osalemise tasu tagastatakse lisaks punktis 1.4.2 toodud tingimustele ka koera haigestumise (nõutav loomaarsti tõend) või surma korral.

1.4.4 Aretuskontrolli toimumise piirang aretuskontrollile registreerunud koerte arvuga ei kehti saksa lambakoerte erinäituste raames korraldatavatele aretuskontrollidele. Nimetatud aretuskontrollid toimuvad sõltumata registreeritud osalejate arvust.

2. Registreerimine

2.1 Aretuskontrollile registreerimiseks tuleb koera omanikul ESLÜle: a) esitada täidetud registreerimisleht (lisa 1); b) tasuda aretuskontrollil osalemise tasu.

2.1.1 Koer loetakse aretuskontrollile registreerunuks, kui kõik nõuded on täidetud registreerimistähtaja lõpuks .

2.2 Registreerimine juhatuselt poolt kinnitatud aretuskontrollile lõpeb nädal enne aretuskontrolli toimumise kuupäeva või kui sellele on registreerunud kehtestatud ülempiirile vastav arv koeri.

2.2.1 Hilisemad või üle maksimaalse koerte arvu registreerujad loetakse automaatselt järgmisele aretuskontrollile registreerunuteks.

3. Osalemine

3.1 Aretuskontrollil osaleva koera omanik kohustub hiljemalt aretuskontrollile saabudes esitama korraldajale järgmiste dokumentide koopiad (peavad kinnitama registreerimislehel esitatud andmeid):

- a) koera registreerimistunnistus;
- b) väljavõtte kehtivast koolitustulemusest;
- c) väljavõtte kehtivast näitusehindest;
- d) puusaliigestedüsplaasia hinnang;
- e) küünarliigestedüsplaasia hinnang (hakkab kehtima koos aretuse erinõuetega)

3.1.1 Kui aretuskontrollil osaleva koera omanik ei ole ettenähtud ajaks nõutud dokumentide koopiasid esitanud või need ei kinnita registreerimislehel esitatud andmeid, on korraldajal või hindaval aretuskontrolli spetsialistil õigus koer aretuskontrollilt kõrvaldada.

3.1.2 Aretuskontrollile saabudes peab koeraomanik korraldajale esitama punktis 3.1 loetletud originaaldokumendid. Eluaegse aretuskontrolli puhul ka esmase aretuskontrolli hinnangulehe originaali või selle väljaandja poolt kinnitatud koopia.

3.2 Aretuskontrollil osaleva koera omanik peab täitma aretuskontrolli spetsialisti ja korraldaja juhiseid ning nõudmisi.

3.2.1 Kui koeraomanik eirab aretuskontrolli spetsialisti või korraldaja nõudmisi, rikub loomakaitseeadust või käitub aretuskontrolli toimumise ajal sobimatult koera, kohtuniku või korraldaja suhtes, on aretuskontrolli spetsialistil või korraldajal õigus ta ürituselt eemaldada. Korraldaja kohustub sellest teavitama ESLÜ juhatus.

3.2.2 Aretuskontrollilt eemaldatud omaniku koer sellelt aretuskontrollilt tulemust ei saa.

4. Hinnangu andmine

4.1 Hinnangu aretuskontrolli läbimise kohta kirjutab spetsialist juhatuse poolt kinnitatud vastavale blanketile (lisa 2), millele korraldaja on registreerimislehe alusel eelnevalt kandnud vajalikud andmed hinnatava koera ja tema omaniku kohta.

4.1.1 Korraldaja kohustub enne blanketi aretuskontrolli spetsialistile andmist sellele kantud andmed koera omaniku poolt esitatud originaaldokumentide või kinnitatud koopia alusel üle kontrollima.

4.2 Aretuskontrolli spetsialisti hindamist ei kritiseerita. Töörahu rikkumise korral on aretuskontrolli spetsialistil õigus aretuskontrolli läbiviimine katkestada või lõpetada.

4.3 Sündmuste korral, mis viitavad eeskirjade rikkumisele aretuskontrolli spetsialisti poolt, võib teha protesti. Protest tuleb esitada kirjalikult ESLÜ juhatusele ja sellel peavad olema lisaks protesti esitaja allkirjale veel kahe tunnistaja allkirjad. Protest tuleb esitada hiljemalt toimunud järgneva tööpäeva jooksul.

4.4 Protesti esitaja kohustub tasuma kautsjoni, milleks on kahekordne aretuskontrollil osalemise tasu. Protesti positiivse lahendi korral tagastatakse kautsjoni summa protesti esitajale.

4.5 Protesti käsitleb ESLÜ juhatus poolte juuresviibimisel. Protesti käsitlemise tulemusena on juhatusel õigus aretuskontrolli tulemus tühistada.

4.6 Aretuskontrolli spetsialisti poolt täidetud ja kinnitatud aretuskontrolli hinnangu blanketi originaal saadetakse koera omanikule vähemalt kahe nädala jooksul pärast aretuskontrolli toimumist, koopia sellest säilitatakse ESLÜs.

4.6.1 Hinnangud aretuskontrolli läbimise kohta avaldatakse ESLÜ kodulehel.

Lisa 1: ESLÜ aretuskontrollile registreerimise leht

Lisa 2: ESLÜ aretuskontrolli hinnangu blanket

Lisa 3. Varrukakatse läbiviimise kord ESLÜ aretuskontrollil

Kinnitatud ESLÜ juhatuse poolt 29.03.2005 protokoll nr.5/2005
Kehtib alates 15.04.2005
Muudetud ESLÜ üldkoosoleku poolt 14.05.2006
Muudetud ja vastuvõetud ESLÜ üldkoosoleku poolt 03.04.2010
Kehtib alates 01.01.2011

VARRUKAKATSE LÄBIVIIMISE KORD ESLÜ ARETUSKONTROLLIL

1. Üldised nõuded

- 1.1 Varrukakatse toimub avatud väljakul, mõõtmatega umbes 30 x 80 meetrit, millel asub kaks varjet (vt aretuskontrolli varrukakatse skeemi).
- 1.2 Platsil ei tohi olla teisi koerajuhte ja koeri.
- 1.3 Enne varrukakatsel osalevate koerte hindamist kontrollib kohtunik varrukameeste tööd korraldaja poolt organiseeritud nullkoeraga, kes on saanud varrukakatseks vajaliku väljaõppe.
- 1.4 Korraldaja kontrollib vahetult peale varrukakatse sooritust koera identifitseerimisnumbrit (tätoveering või mikrokiip).
- 1.5 Koer peab kandma metallist kaelarihma, millel puuduvad ogad, elekter või muud mõjutusvahendid.

2. Nõuded varrukameestele

- 2.1 Aretuskontrollis võivad töötada vaid atesteeritud varrukamehed.
- 2.2 Varrukamees peab oma töös järgima antud korras toodud ja enne varrukakatse algust kohtunikult saadud juhiseid.
- 2.3 Oma isikliku turvalisuse, samuti vastutuse tõttu peab varrukamees oma tööd tehes kandma kaitseriietust (kaitsepükse, varrukat, nuuti ja vajadusel ka kaitsejakki ning kindaid). Varrukamehe jalanõud peavad sobima erinevate ilmastiku- ja maapinna tingimustega ning tagama tema kindla asendi ja hea haakumise pinnasega.
- 2.4 Varrukakatsel ei tohi töötada varrukamees, kelle omanduses või kaasomanduses olev koer on registreeritud aretuskontrollile.

3. Katse kulg

3.1 Rünnak varjest

3.1.1 Varrukamees asub varjes nr 1.

3.1.2 Koerajuht tuleb koos rihma otsas oleva koeraga alguspunkti A ja kohtuniku märguandel alustab sealt varje nr 1 suunas liikumist kuni märgini B (asub umbes 20 sammu kaugusel varjest nr 1). Sinna jõudes koerajuht peatub, võtab koeralt rihma ära ja paneb selle taskusse või üle vasaku õla selliselt, et rihma kinnitusklamber jääks koerajuhi paremale küljele. Seejärel annab koerajuht kohtuniku märguandel koerale käskluse "kõrval!" ja liigub edasi varje nr 1 suunas.

3.1.3 Aretuskontrolli spetsialisti märguandel (kui koerajuht või koer on umbes 5 sammu kaugusele varjest) ründab varjes peituv varrukamees koerajuhti ja koera (koerajuht võib anda ründekäsu). Koer peab koheselt ja enesekindlalt varrukamehe ründe tõrjuma, haarates varrukast tugeva ja sügava haardega. Kui koer on varrukast haaranud, ähvardab varrukamees teda pehme nuudiga ja lööb sellega kaks lööki koera õla- või turjapiirkonda. Pärast seda jätkab varrukamees koera ähvardamist teda löömata.

3.1.4 Kui koer ei kannata ähvardust ja lööke välja ja laseb varrukast lahti aga seejärel üritab uuesti haarata, peab varrukamees ähvardust jätkama (ilma koera löömata) ja peatuma alles aretuskontrolli spetsialisti märguandel.

3.1.5 Aretuskontrolli spetsialisti märguandel lõpetab varrukamees vastuhaku ja jääb rahulikult seisma. Seejärel annab koerajuht koerale lahtilaskmiskäskluse, mille peale peab

koer varrukast lahti laskma ja varrukameest valvama jääma. Koer võib lahti lasta ja varrukameest valvama jääda ka ilma käsuta, kuid seda ainult pärast varrukamehe vastuhaku lõppemist ja peatumist. Kui koer ei lase esimese käskluse peale lahti, võib koerajuht aretuskontrolli spetsialisti loal veel kuni kaks lisakäsklust anda.

3.1.6 Aretuskontrolli spetsialisti märguandel läheb koerajuht koera juurde, võtab tal kaelarihmast kinni või paneb rihma otsa ja liigub seejärel varjesse nr 1 või 2.

3.2 Rünnak pikalt distantsilt

3.2.1 Koerajuht koos koeraga ootab varjes nr 1 või 2 ja varrukamees läheb varjesse nr 2 või 1 (kui aretuskontrollis töötab kaks varrukameest, lahkub esimesena töötanud varrukamees rahulikult platsilt ja eemaldub koera vaateväljast).

3.2.2 Aretuskontrolli spetsialisti märguandel väljub koerajuht koos koeraga varjest ja liigub punkti C (asub umbes 70-80 sammu kaugusel varjest nr 2 või 1). Sinna jõudes koerajuht peatub, võtab koeralt rihma ära ja paneb selle taskusse või üle vasaku õla. Koerajuht võib hoida koera kaelarihmast kinni.

3.2.3 Aretuskontrolli spetsialisti märguandel väljub varrukamees normaalsel kõnnil varjest nr 2 või 1, liigub mõned sammud koera ja koerajuhi suhtes risti, pöördub siis nende poole ning alustab hüüatuse ja ähvarduseks tõstetud pehme nuudiga rünnakut.

3.2.4 Kui varrukamees on alustanud rünnakut, laseb koerajuht kohtuniku märguandel koera lahti (koerajuht võib anda ründekäsu), jäädes ise punkti C seisma. Koer peab koheselt ja enesekindlalt varrukamehe ründe tõrjuma, haarates varrukast tugeva ja sügava haardega. Kui koer on varrukast haaranud, ähvardab varrukamees teda pehme nuudiga, kuid ei löö teda.

3.2.5 Aretuskontrolli spetsialisti märguandel lõpetab varrukamees vastuhaku ja jääb rahulikult seisma. Seejärel annab koerajuht koerale lahtilaskmiskäskluse, mille peale peab koer varrukast lahti laskma ja varrukameest valvama jääma. Koer võib lahti lasta ja varrukameest valvama jääda ka ilma käsuta, kuid seda ainult pärast varrukamehe vastuhaku lõppemist ja peatumist. Kui koer ei lase esimese käskluse peale lahti, võib koerajuht aretuskontrolli spetsialisti loal veel kuni kaks lisakäsklust anda.

3.2.6 Aretuskontrolli spetsialisti märguandel läheb koerajuht koera juurde, paneb ta rihma otsa ja lahkub platsilt.

3.3 Hinnangu andmise ja katkestamise tingimused

3.3.1 Nii esmakordse kui ka eluaegse aretuskontrollitulemuse saamisel peab koer varrukakatse sooritamiseks käima vabalt koerajuhi kõrval vähemalt 50% ettenähtud vahemaast. Kui koer jookseb koerajuhi kõrvalt enne nõutud vahemaa läbimist, katse katkestatakse ning koerajuhile antakse uus võimalus katse alustamiseks. Kui koer ei püsi ka kolmandal korral koerajuhi kontrolli all vähemalt 50% vabalt kõrvalkõnni tee pikkusest, loetakse varrukakatse mittesooritatuks.

3.3.2 Kui koer laseb varrukakatse mõlemas soorituses nõutud viisil varrukast lahti, märgitakse aretuskontrolli hinnangusse „laseb käsu peale lahti“. Vastasel juhul (ka siis, kui laseb lahti vaid ühes soorituses) märgitakse aretuskontrolli hinnangusse „ei lase käsu peale lahti“. Esmakordsel aretuskontrollil ei mõjuta kumbki mäрге aretuskontrolli tulemust. Eluaegse aretustulemuse saamiseks peab koer käsu peale lahti laskma.

3.3.3 Kui koerajuht eirab käesolevas korras sätestatud nõudeid, siis sooritus katkestatakse ja varrukakatse loetakse mittesooritatuks.

Lisa 4. Tõustandardi erinevused eesti- ja inglisekeelse versiooni vahel

Erinevused on toodud rasvases kirjas ning alla joonitud, kaldkriipsude vahel on toodud kommentaar erinevuste olemuse kohta.

Saksa lambakoer (Deutscher Schäferhund)

FCI-Standard N°166

Topeltkarv

Pikk ja karm kattekarv

Päritolu: Saksamaa

Kehtiva ametliku standardi ilmumiskuupäev: 11.08.2010

Kasutamine: mitmekülgne valve-, karja- ja teenistuskoer

FCI klassifikatsioon:

Rühm 1 - lambakoerad ja karjakoerad (va Šveitsi mägi- ja karjakoerad)

Alarühm 1 - lambakoerad töökatssetega

Lühike ajalooline ülevaade:

Saksa lambakoera tõustandardi eest on vastutav tõu asutajaühinguna Verein für Deutsche Schäferhunde (SV), asukohaga Augsburgis, kes on Verband für das Deutsche Hundewesen (VDH) liige. Tõustandard koostati ühingu I üldkoosolekul 20. septembril 1899 Maini-äärses Frankfurtis A. Meyer'i ja Max von Stephanitz'i ettepanekute kohaselt. Seda täiendati VI üldkoosolekul 28.07.1901, XXIII üldkoosolekul Kölnis 17.09.1909, juhatus ja nõukogu koosolekul 5.09.1930 Wiesbadenis ning juhatus ja volikogu koosolekul 25.03.1961 Saksa Lambakoerte Ülemaailmse Ühenduse - Weltunion der Vereine für Deutsche Schäferhunde (WUSV) egiidi all. Seda parandati ning võeti vastu WUSV koosolekul 30.08.1976.

Töötati veelkord läbi ja kanti 23./24.03.1991 koos juhatus ja volitustega kataloogi. **Seda parandati 25.05.1997 ja 31.05/01.06.2008.** /Lause esineb inglisekeelses versioonis, kuid puudub eestikeelses/

Saksa lambakoer, kelle sihipärast aretust alustati SV ühingu loomise järel 1899. aastal, on loodud tolleaegsetest kesk- ja lõuna-saksa karjakoeratüüpidest. Aretustöö põhieesmärgiks oli luua kõikidele soovitud nõudmistele vastav teenistuskoer. Selle eesmärgi saavutamiseks ongi koostatud tõustandard, mis määratleb saksa lambakoera kehaehituse, olemuse ja iseloomuomadused.

Üldmulje:

Saksa lambakoer on keskmist kasvu, veidi väljavenitatud, tugeva ja lihaselise kehaga.

Luustik on kuiv, selle ehitus kindel.

Tähtsad mõõdud / mõõtsuhted:

Turjakõrgus isased: 60 kuni 65 cm emased: 55 kuni 60 cm. Keha pikkus on ligikaudu 10-17% turjakõrgusest pikem.

Iseloom:

Saksa lambakoer peab olema võrdselt temperamentne, tasakaalukas, enesekindel, täielikult vaba ja välja arvatud vastupidise käitumise provotseerimisel, täielikult hea iseloomuga. Sellele lisaks peab ta olema tähelepanelik ja kergesti dresseeritav. Ta peab olema julge, võitlustahteline ja vastupidav, samuti aga ka sobiv seltsiline, valve-, kaitse-, teenistus- ja karjakoer.

Pea:

Pea on kiilukujuline ja vastab keha suurusele (pikkus u 40% turjakõrgusest) ning ei tohi olla tahumatu või liiga pikk. Üldmuljelt on pea kuiv, kõrvade vahelt mõõdukalt lai. Otsmik on eest- ja kõrvaltvaates vaid veidi kumer, keskvaagu ei ole või see on vaid veidi märgatav. Ajukolju moodustab u 50% pea kogupikkusest. Ajukolju laius peab ligikaudu vastama selle pikkusele. Kolju kitseneb ülalt vaadates kõrvade juurest ninapeegli suunas vähehaaval ja ühtlaselt ning liitub kaldu, kuid mitte järsu otsmikuvalliga, minnes üle kiilukujuliseks, pikaks

ja kuivaks koonuosaks. Üla- ja alalõug on tugevalt arenenud. Koonuselg on sirge, lohud või kumerused ei ole soovitatavad. Mokad on pingul, hästi liibuvad ja tumedad.

Nina peab olema must.

Hammastik peab olema terve, tugev ja täielik (42 hammast vastavalt tavapärasele hambaskeemile). Saksa lambakoeral on käärhambumus, s.t. lõikehambad peavad käärtaoliselt vastastikku haakuma, kusjuures alalõua esihambad lõikuvad ülalõua esihammastega. Tang-, üle- ja alahambumus on vead nagu ka suured vahed hammaste vahel. Veaks loetakse ka otsehambumus, kus lõikehambad sulguvad sirgjoonel. Lõualuud peavad olema tugevalt arenenud, et hambad saaksid sügavale hambaliistule kinnituda. Silmad on keskmise suurusega, mandlikujulised, veidi kaldu asetusega ja mitte esiletungivad. Silmade värv peaks olema võimalikult tume. Silmatorkavalt heledad silmad ei ole soovitatavad, kuna nad rikuvad koera välisilmet.

Kõrvad:

Kõrvad on saksa lambakoeral keskmise suurusega, aluselt laiad, kõrgele kinnitunud, püstised (ühesuunalised, mitte sissepoole pöördunud) ja teravatipulised, otse ette suunatud. Tipust murdunud ja lontkõrvad ei ole lubatud. Liikudes ja rahulikult lamades hoiavad paljud koerad oma kõrvu tahapoole vastu pead surutuna, see ei ole viga.

Kael:

Kael peab olema tugev, hästi arenenud lihastega, kaelalotita. Kael on horisontaaltasapinnalt vaadatuna 45-kraadise nurga all.

Kere:

Ülajoon läheb kaelalt üle hästi märgatavale turjale ja horisontaaljoonega veidi kaldu olles üle selja, kuni kergelt kaldu asetseva laudjani ilma mingi nähtava katkemiseta. Selg on keskmise pikkusega, tugev, kindel ja lihased. Nimme on lai, tugeva ehitusega ja hea lihastikuga. Laudjas peab olema pikk ja veidi kaldu (umbes 23 kraadi horisontaaljoonest) ja ilma katkemiseta ülajoonelt sabale üle minema.

Rind peab olema mõõdukalt lai, alarind võimalikult pikk ja hästi arenenud. Rinna sügavus peab olema 45-48% turja kõrgusest.

Roided peavad olema mõõdukalt võlvjad. Tünjas rind on viga nagu ka liiga kitsas rind.

Saba ulatub vähemalt kannani, kuid ei tohi ulatuda üle poole põlast. Saba alumisel küljel on karv veidi rikkalikum ning saba hoitakse alla rippuvana veidi kaardu. Ärrituses ja liikudes on ta rohkem tõstetud, kuid ei tohi siiski horisontaaljoont ületada. Korrigeerivad lõikused on keelatud.

Jäsemed:

Esiosa:

Esijalad on igast küljest vaadatuna sirged, eest vaadatuna täiesti paralleelsed.

Labaluu ja õlavars on ühepikkused ja tänu tugevale lihastikule kindlalt vastu keha asetsevad. Nurk labaluu ja õlavarre vahel on ideaaljuhul 90 kraadi, kuid tavaliselt kuni 110 kraadi.

Küünarnukid ei tohi seistes ega liikudes olla välja- ega sissepoole pöördunud. Küünarvarred peavad olema igast suunast vaadates sirged ja teineteise sihtes täiesti paralleelsed, kuivad ja hea lihastikuga. Randmete pikkus on umbes 1/3 küünarvarre pikkusest ja nad liituvad sellega 20-22-kraadise nurga all. Liialt püstised (vähem kui 20 kraadi) nagu ka liialt längus (rohkem kui 22 kraadi) randmed piiravad koera kasutamist, eriti tema vastupidavust.

Käpad on ümarad, hästi sulgunud ja võlvjad. Päkad on kõvad, kuid mitte haprad. Küüned on tugevad ja tumedad.

Tagaosa:

Tagajalad tahapoole asetusega ning tagant vaadatuna paralleelsed. Reieluu ja sääreluu on peaaegu sama pikkusega ja teineteisega 120-kraadise nurga all liitunud. Reied on tugevad ja hea lihastikuga.

Hüppeliigesed on tugeva ehitusega ja kindlad. Pöiad seisavad vertikaalsetena hüppeliigete all.

Käpad on hästi sulgunud ja veidi võlvjad, päkad kõvad ja tumedada. Küüned on tugevad, võlvjad ja samuti tumedad.

Liikumine:

Saksa lambakoer on traavija. Jäsemete pikkus ja nurgad peavad olema üksteisega selliselt kooskõlastatud, et ta saaks seljajoone olulise muutuseta tagajalad keha keskpaigani tõugata ja esijalgadega sama pikalt välja astuda. Igasugune kalduvus tagajalgade ülenurgistusele vähendab tugevust ja vastupidavust ning nede läbi kasutusvõimalusi. Korrektsed keha mõõtsuhted ja nurgad tagavad maadligi hoidva liikumisviisi, mis loob pildi väsimatust edasiminekest. Ettepoole lükatud pea ja veidi tõstetud saba aitavad ühtlaselt ja rahulikult traavival koeral moodustada kõrvatippudest üle turja ja selja kuni sabaotsani välja sujuvalt kaarduva sirge seljajoone.

Nahk:

Nahk on (lõdvalt) sobiv, kuid ilma voltideta.

Karvkate:

Karvatüüp:

Saksa lambakoera aretatakse kahes karvatüübis: topeltkarv ja pikk ning karm kattekarv – mõlemad aluskarvaga.

Topeltkarv:

Kattekarv peab olema võimalikult tihe, eriti karm ja tihedalt liibuv: pea peal, sh kõrvade siseküljel, jäsemete esiküljel, käppadel ja varvastel on karv lühike, kaelal veidi pikem ja rikkalikum. Jäsemete tagaküljel on karv pikem ulatudes randme ja kannani, reitele moodustuvad mõõdukad "püksid".

Pikk ja karm kattekarv:

Kattekarv peab olema pikk, pehme ja mitte tihedalt liibuv, tuttidega kõrvadel ja jalgadel, puhvis "püksid" ja kohev saba, kusjuures tutid on suunaga allapoole. Pea peal, sh kõrvade siseküljel, jäsemete esiküljel, käppadel ja varvastel on karv lühike, kaelal mõnevõrra pikem ja rikkalikum, moodustades peaaegu laka. Jäsemete tagaküljel ulatub karv randme või kannani ning reite tagaküljele moodustuvad ilmsed "püksid".

Värvus:

Värvid on must korrapärase punakaspruunide, pruunide, kollaste kuni helehallide piiretega, ühevärviline must, tumeda varjundiga hall, musta sadula ja maskiga. Mitte silmatorkavad, väikesed valged märgid rinnal või väga heledad jäsemete siseküljed on lubatud, kuid ei ole soovitatavad. Ninapeegel peab kõigi värvuste puhul olema must. Koerad, kellel on kahvatu mask või see hoopis puudub, kellel on kollakad või silmatorkavalt heledad silmad, heledad märgid rinnal ja heledad jäsemete siseküljed, samuti need, kellel on valkjad küüned ja punane sabaots või luitunud, ähmased värvid, loetakse nõrgalt pigmenteerituks. Aluskarv on hallikat tooni. Valge värvus ei ole lubatud.

Suurus / kaal:

Isased:

Turjakõrgus: 60 cm kuni 65 cm

Kaal: 30 kg kuni 40 kg

Emased:

Turjakõrgus: 55 cm kuni 60 cm

Kaal: 22 kg kuni 32 kg

Munandid:

Isastel koertel peab olema kaks normaalselt arenenud, täielikult munandikotti laskunud munandit. /Lause esineb selles kohas eestikeelses versioonis, kuid puudub inglisekeelses versioonis/

Vead:

Iga kõrvalekalle eelpooltoodud punktidest loetakse veaks ning veasse suhtumise tõsidus peab olema täpselt vastavuses selle avaldumise astmega.

Suured vead:

Iga kõrvalekalle eelpooltoodud tõu iseloomustusest, mis avaldab mõju töövõimele.

Kõrvavead: Kõrvad asetsevad külje poole või liiga madalal, otsast murtud kõrvad, sissepoole suunatud kõrvad. Kõrvad ei ole tugevad.

Tugev pigmendipuudus.

Suured puudused üldises kindluses.

Hambavead:

Kõik need kõrvalekalded käärhambumisest ja korrektsest hammastikust, mis ei ole hülgevateks vigadeks.

Hülgevad vead:

a) Nõrga iseloomuga ja nõrganärvilised koerad, kes ründavad

b) iga koer, kellel võib täheldada füüsilisi või käitumuslikke ebanormaalsusi, tuleb diskvalifitseerida /Punkt esineb inglisekeelses versioonis, kuid puudub eestikeelses versioonis/

c) Raske HD-ga (puusaliigeste düsplaasiaga) koerad

d) Ühe- või kahepoolsed krüptorhid ning koerad, kellel on selgelt ebavõrdsed või kängunud munandid

e) Üldmuljet moonutavate kõrvade või sabaga koerad

f) Väärarengutega koerad

g) Hammasvigadega koerad järgmiste vigade puhul:

Puudub:

1 kord 3. eespurihammas (P3) pluss mõni teine hammas või 1 kihv või 1 kord 4.

eespurihammas (P4) või 1 kord 1. tagapurihammas (M1) või vastavalt 2. tagapurihammas (M2) või kokku kolm või rohkem hammast

h) Lõualuu puudujääkidest tingitud hambumisvigadega koer: ülehambumus 2 mm ja enam, alahambumus, tanghambumus kõigi 12 lõikehamba puhul

i) Koerad, kes on standardist 1 cm kõrgemad või madalamad

j) Albinism

k) Valge karvavärv (ka tumedate silmade ja küünte korral)

l) Pikk sirge katterkarv ilma aluskarvata

m) Pikk karv (pikk, pehme katterkarv ilma aluskarvata, moodustab tihti seljal seitli, tupsud kõrvadel ja narmasjutid jalgadel ning sabal).

NB:

Isastel koertel peab olema kaks normaalselt arenenud, täielikult munandikotti laskunud munandit.

Ainult funktsionaalselt ja kliiniliselt terveid koeri, kes on tõule tüüpilise ehitusega, peaks aretuses kasutama.

/Punkt esineb inglisekeelses versioonis, kuid puudub eestikeelses versioonis/